

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра менеджменту і права**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ в ЕК:

Завідувач кафедри,
д.е.н., проф.

_____ Олександр ВЕЛИЧКО
« ____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ
АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Освітньо-професійна програма «Менеджмент»
Спеціальність 073 «Менеджмент»
Ступінь вищої освіти: Бакалавр

Здобувачка

Діана ДУГЕНЕЦЬ

**Науковий керівник,
доктор філософії, доцент**

Ольга РОДІНА

Дніпро – 2025

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет: менеджменту і маркетингу
Кафедра: менеджменту і права
Освітня-професійна програма: «Менеджмент»
Спеціальність: 073 «Менеджмент»
Ступінь вищої освіти: Бакалавр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри менеджменту і
права, д.е.н., професор

_____Олександр

ВЕЛИЧКО

«_____» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи

ДУГЕНЕЦЬ ДІАНІ ОЛЕКСАНДРІВНИ

1.Тема роботи: «Удосконалення системи управління витратами аграрного підприємства»

керівник роботи: Родіна Ольга Вікторівна, доцент

затверджені наказом закладу вищої освіти від «_____» _____ 2025 р. № _____.

1. **Строк подання здобувачем роботи:** 05 червня 2025 року.

3. **Вихідні дані до роботи:** дані фінансової звітності ФГ «Відродження» та інші внутрішні документи підприємства, комплекс наукових праць та інформаційних джерел з питань управління витратами аграрних підприємств.

4. **Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити):** 1) описати теоретичні основи управління витратами аграрного підприємства; 2) провести аналіз ефективності управління витратами на досліджуваному підприємстві; 3) запропонувати напрями удосконалення управління витратами у діяльності аграрного підприємства.

5. **Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):** порядок розрахунку структури витрат на аграрному підприємстві; Загальні критерії визначення ефективності управління витратами; динаміка показників діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» за 2022-2023 роки; статті витрат на вирощування продукції рослинництва ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»; структура витрат діяльності ФГ «Відродження» у 2022-2023 роках; прогноз показників інтенсифікації та екстенсифікації виробництва ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках; економетрична залежність і наслідки кореляційних зв'язків між матеріальним витратами та чистим прибутком; шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»; інтерполяція показників змінних витрат між рівнями максимального прибутку та наступним у порядку спадання; інтерполяція показників урожайності між рівнями максимального прибутку та наступним у порядку спадання

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи, об'єкта дослідження	вересень 2024 року	
2	Складання і затвердження плану та завдання на кваліфікаційну роботу	вересень 2024 року	
3	Вибір і опрацювання джерел інформації щодо теоретичних аспектів управління витратами аграрних підприємств. Виконання першого теоретичного розділу.	жовтень-листопад 2024 року	
4	Дослідження організаційно-економічної діяльності досліджуваного підприємства. Моніторинг ефективності управління витратами. Виконання другого дослідницько-аналітичного розділу.	грудень 2024 року – березень 2025 року	
5	Розробка напрямів підвищення ефективності управління витратами. Виконання третього проектно-рекомендаційного розділу роботи.	березень – травень 2025 року	
6	Розробка висновків та пропозицій	травень 2025 року	
7	Оформлення тексту кваліфікаційної роботи, супровідних документів.	травень 2025 року	
8	Підготовка доповіді та ілюстративного матеріалу до захисту роботи	травень-червень 2025 року	
9	Перевірка тексту для встановлення рівня оригінальності роботи та відсутності академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації	червень 2025 року	
10	Представлення роботи на засідання кафедри	червень 2025 року	
11	Захист кваліфікаційної роботи	червень 2025 року	

Здобувачка

Діана ДУГЕНЕЦЬ

Керівник роботи

Ольга РОДІНА

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Економічна сутність і класифікація витрат у діяльності підприємства	7
1.2. Особливості формування і управління витратами в аграрних підприємствах	13
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»	22
2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»	22
2.2. Аналіз формування витрат у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»	31
2.3. Оцінка ефективності управління витратами ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»	38
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ У ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	45
3.1. Удосконалення механізму управління витратами на ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»	45
3.2. Пошук резервів мінімізації витрат на аграрному підприємстві	50

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективне управління витратами ґрунтується на підході, який охоплює всі сфери діяльності підприємства - від виробництва та операційної діяльності до збуту та фінансового управління. Основні цілі управління витратами спрямовані на забезпечення фінансової ефективності підприємства та досягнення стійкого зростання. До завдань в управлінні витратами належать зниження витрат, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів і зменшити виробничі чи операційні витрати, а також підвищення прибутковості шляхом раціоналізації витратної структури. Крім того, важливою метою є також збільшення грошових потоків, що забезпечує ліквідність підприємства та підвищення рівня його прибутковості. Для досягнення таких цілей необхідний практичний підхід, який передбачає глибокий аналіз витрачених ресурсів, ефективне управління ними, впровадження заходів економії та постійне вдосконалення бізнес-процесів. Отже, актуальність теми роботи зумовлена тим, що ефективне управління витратами сприяє зниженню собівартості продукції і підвищенню рентабельності.

Дослідження питань пов'язаних із витратами присвячено праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених: Бутинець Ф., Трухан О., Нападовська Л., Сопко В., Родіна О., Цал-Цалко Ю., Грещак М., Савчук В., Шкарабан М.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних аспектів щодо управління витратами і розробка пропозицій з удосконалення процесів

управління витратами та оптимізації їх розміру у діяльності аграрного підприємства.

Для досягнення поставленої мети важливим є виконання наступних завдань:

1. Розкрити теоретичні основи управління витратами у діяльності аграрного підприємства;
2. Проаналізувати організаційно-економічну діяльність досліджуваного підприємства;
3. Провести моніторинг ефективності формування та управління витратами у діяльності досліджуваного підприємства;
4. Запропонувати напрями удосконалення управління витратами аграрного підприємства та резерви мінімізації витрат у діяльності досліджуваного підприємства.

Об'єкт дослідження є управління витратами аграрного підприємства. Предмет дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти управління витратами у діяльності Фермерського господарства «Відродження».

Методологічну основу кваліфікаційної роботи становлять сукупність методів дослідження, які дали змогу глибоко проаналізувати об'єкт вивчення та отримати обґрунтовані висновки, зокрема, використовувалися такі методи: теоретичний аналіз і узагальнення наукових джерел - для вивчення та систематизації підходів до теми; порівняльний аналіз - для зіставлення різних поглядів і практик у сфері дослідження; аналітичний метод - для оцінки фактичного матеріалу та виокремлення ключових тенденцій. Практичну частину дослідження підкріплено методами спостереження, опитування та аналізу внутрішньої документації підприємства, що забезпечило реалістичність і практичну цінність отриманих результатів.

Практичне значення роботи полягає у розробці напрямів щодо удосконалення системи управління витратами та оптимізації їх розмірів у діяльності фермерського господарства «ВІДРОДЖЕННЯ».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність і класифікація витрат у діяльності підприємства

Процес виробництва продукції супроводжується виникненням витрат, які формують її собівартість. Витрати включають ресурси, необхідні для виготовлення товарів чи надання послуг, зокрема сировину, матеріали, оплату праці, енергію та інші виробничі витрати. Водночас підприємства стикаються з додатковими витратами, які не включаються до собівартості продукції та покриваються з інших джерел.

Витрати на виробництво та реалізацію продукції, виражені в грошовому еквіваленті, формують її собівартість. У різних економічних умовах собівартість продукції є ключовим показником, що відображає ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства. Вона визначає рівень витрат ресурсів на виготовлення одиниці продукції та є основою для оцінки рентабельності підприємства.

Розрахунок собівартості є необхідним для вирішення низки завдань, таких як встановлення конкурентоспроможної ціни, визначення прибутковості виробництва, оптимізація витрат та планування фінансової стратегії. Крім того, цей показник відіграє важливу роль у контролі за

ефективністю використання ресурсів і прийнятті управлінських рішень щодо підвищення економічної ефективності діяльності підприємства [2].

Професор Ф. Ф. Бутинець розглядає витрати крізь призму їхнього впливу на формування собівартості продукції. На його думку, витрати виробництва - це грошова оцінка поточних витрат, пов'язаних із використанням трудових, матеріальних, фінансових ресурсів та інших засобів, необхідних для створення продукції [1]. Важливим є те, що витрати розглядаються не лише як економічний показник, а й як інструмент управління ресурсами, який дозволяє оптимізувати виробничі процеси та підвищити рентабельність діяльності.

Трухан О. [2] визначає витрати як певну вартість, що виражається в грошовій формі. В його розумінні витрати - це не тільки спожиті ресурси в процесі виробництва продукції, а й витрати, пов'язані з іншими аспектами діяльності підприємства, зокрема позавиробничими процесами. Запропоноване визначення підкреслює, що витрати охоплюють усі сфери діяльності підприємства, де використовуються ресурси, і їхня вартість відображається через гроші. Окрім цього, запропоноване вартісне вираження витрат не обмежується лише процесом виробництва, але охоплює всі етапи функціонування підприємства, що дозволяє отримати більш повне уявлення про економічну діяльність підприємства в цілому.

У літературних джерелах поняття «витрати» серед різних авторів має різні аспекти, і в першу чергу, залежно від контексту. У табл. 1.1. представлено визначення поняття «витрати» різними науковцями.

Таблиця 1.1

Сутність поняття «витрати» у наукових літературних джерелах

Визначення поняття «витрати»	Автор
Витрати – це витрати праці, необхідні для виробництва товарів	Адам Сміт
Витрати – це сукупність фінансових ресурсів, необхідних для створення і просування продукту.	Філіп Котлер
Витрати – це грошова оцінка ресурсів, використаних для створення конкурентної цінності	Майкл Портер
Витрати – це показник, який відображає використання ресурсів у рамках стратегічного управління.	Девід Нортон, Роберт Каплан
«Витрати» включають будь-яке зменшення економічної вигоди підприємства протягом звітного періоду, що може бути як пряме зменшення	Людмила Нападовська

активів, так і зростання зобов'язань, що призводить до скорочення власного капіталу»	
«Витрати є зменшенням економічної вигоди при вибутті активів або збільшенні зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу»	Зеновій Задорожній
«Витрати передбачають процес перетворення грошей на ресурси діяльності»	Валерій Сопко

Джерело: сформовано за [3], [4], [5], [6], [7]

Різноманіття точок зору на зміст поняття «витрати» зумовлене відмінностями у підходах до розуміння природи економічної діяльності загалом і виробничого процесу зокрема. Також, що пов'язано з різними аспектами трактування витрат у залежності від економічних теорій, галузевих особливостей та управлінських підходів.

З позиції класичної економічної теорії, витрати розглядаються як використання ресурсів, необхідних для створення продукції чи надання послуг. У той час як у рамках маржиналістського підходу акцент робиться на граничних витратах і ефективності їхнього використання. У сфері виробництва витрати часто розглядають через призму їхнього впливу на формування собівартості продукції та ефективність використання ресурсів. З управлінської точки зору важливим є їхній вплив на фінансові результати підприємства та прийняття рішень щодо оптимізації діяльності [7].

У табл. 1.2 представлено визначення поняття витрати з точки зору різних підходів, зокрема економічного, управлінського, бухгалтерського аналітичного та стратегічного.

Таблиця 1.2

Узагальнення поняття «витрати» за різних підходів

Підхід	Поняття
Економічний	витратиться як грошові або матеріальні ресурси, які підприємство витрачає на виробництво продукції чи надання послуг; підкреслює економічну сутність витрат
Управлінський	витрати розглядаються як частина управлінської діяльності підприємства, спрямована на досягнення цілей за допомогою оптимального використання ресурсів
Бухгалтерський	витрати в бухгалтерському обліку повідомляється як зменшення активності підприємства або збільшення його зобов'язань у процесі господарської діяльності; підхід фокусується на обліковому аспекті витрат та їх відображені у фінансових звітах
Аналітичний	витрати можуть бути розбиті на різні категорії (фіксовані, змінні, прямі та непрямі), що дозволяє проаналізувати їх структуру та вплив на фінансові результати підприємства; підхід важливий для прийняття управлінських

	рішень щодо оптимізації витрат.
Стратегічний	витрати розглядаються як інструмент стратегічного управління підприємством; правильне планування та контроль витрат можуть суттєво вплинути на конкурентоспроможність підприємства та його довгострокову стійкість.

Джерело: [6]

Таким чином, поняття «витрати» розглядає різні аспекти господарської діяльності суб'єкта господарювання, у тому числі економічні, управлінські, облікові та аналітичні підходи. Кожен з авторів пропонує власний погляд на сутність витрат, залежно від контексту та цілей дослідження.

Класифікація витрат виробництва в умовах стандартизації бухгалтерського обліку має відповідати обраному підприємством методу калькулювання собівартості продукції. Вона повинна забезпечувати формування достовірної та детальної інформації, необхідної як для прийняття ефективних управлінських рішень, так і для складання фінансової звітності відповідно до чинних стандартів. Правильна класифікація витрат дозволяє підприємству контролювати рівень собівартості, аналізувати вплив окремих статей витрат на фінансовий результат та оптимізувати використання ресурсів. Вона також є основою для розрахунку рентабельності, оцінки інвестиційної привабливості та визначення економічної ефективності діяльності [8].

На рис. 1.1 подана узагальнена класифікація витрат у діяльності підприємства, що дозволяє здійснити системний аналіз витрат, розподіливши їх відповідно до видів діяльності. Відповідно, що сприяє точному розрахунку собівартості виготовленої та реалізованої продукції, що є важливим для ефективного фінансового управління. Завдяки впорядкованій класифікації підприємство отримує можливість спростити процес управління витратами, визначити основні фактори їх формування та розробити заходи щодо їх оптимізації.

Завдяки системному підходу до класифікації витрат підприємства мають змогу не лише об'єктивно оцінювати витрати виробництва, а й

своєчасно реагувати на відхилення від запланованих показників. Ще одним важливим критерієм є поділ витрат за залежністю від обсягу виробництва - на постійні та змінні. Постійні витрати не залежать від зміни обсягів виробництва у короткостроковому періоді, тоді як змінні безпосередньо пов'язані зі зміною виробничої активності. Також у системі управлінського обліку виділяють релевантні й нерелевантні витрати. Перші мають значення для прийняття конкретного управлінського рішення, тоді як другі залишаються незмінними за будь-якого варіанта розвитку подій.

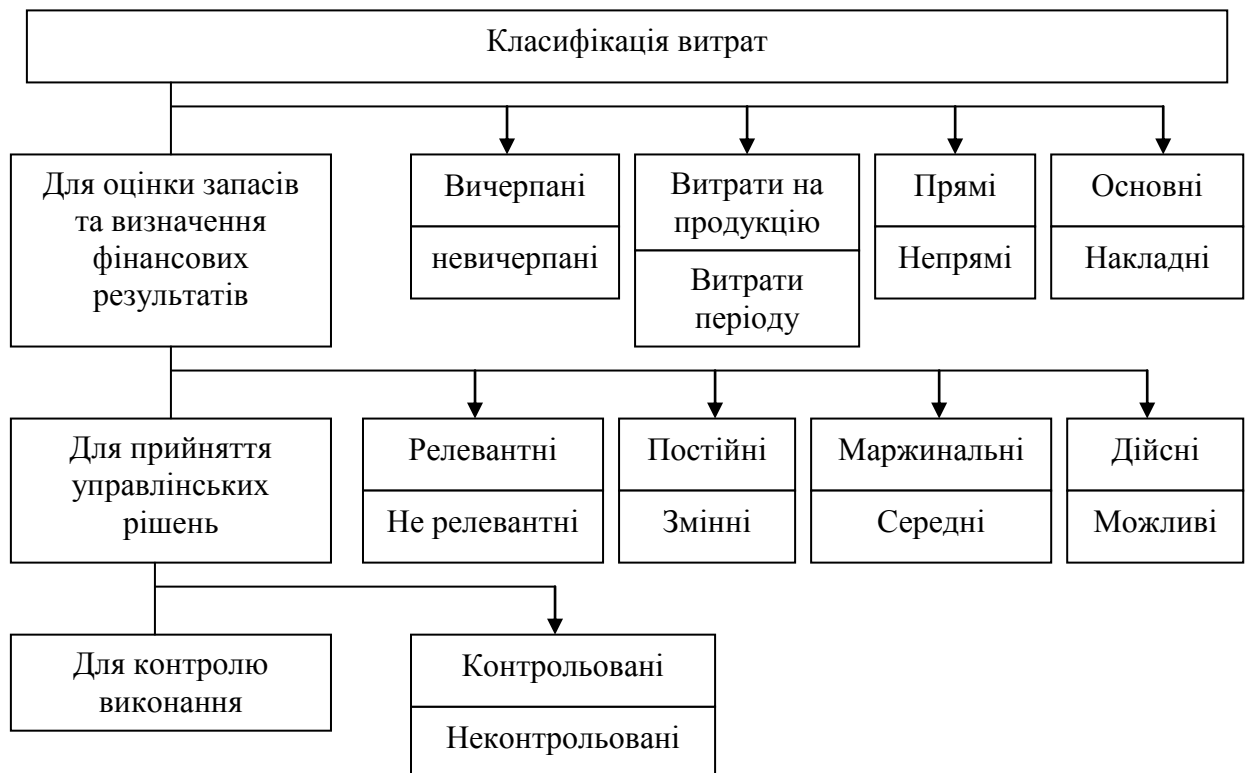

Рис. 1.1. Класифікація витрат в системі управлінського обліку [8]

Також система обліку витрат на підприємстві базується на двох основних категоріях: елементах витрат і статтях витрат. Хоча ці поняття взаємопов'язані, вони мають різне призначення та використовуються для

різних цілей у процесі аналізу та управління витратами (рис. 1.2).

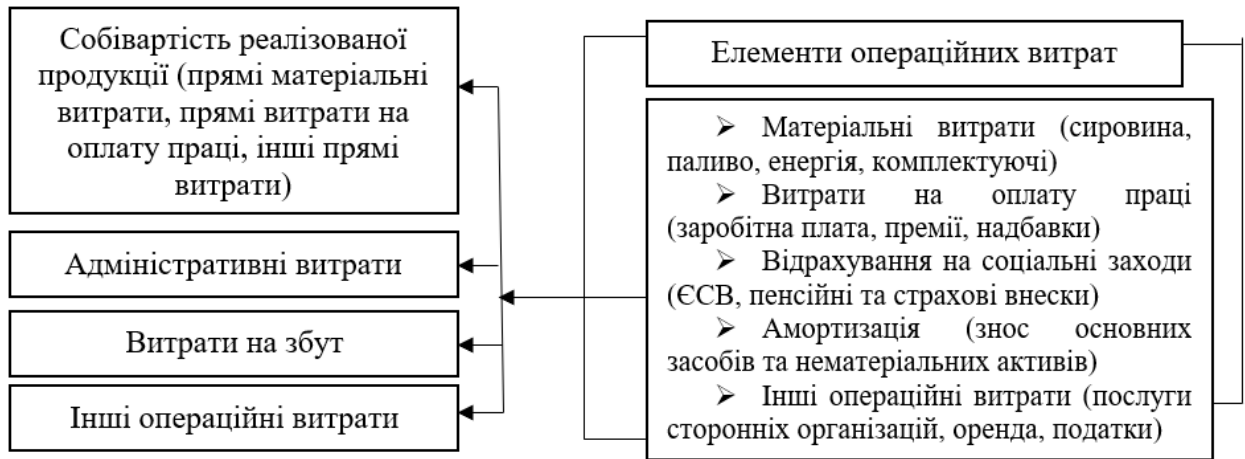

Рис. 1.2. Взаємозв'язок елементів та статей витрат [8], [9]

Взаємозв'язок між елементами та статтями витрат полягає в тому, що елементи відображають економічну природу витрат, а статті - їхнє функціональне призначення. Чітке розмежування та аналіз взаємозв'язку між елементами та статтями витрат дозволяє підприємству точно визначити собівартість продукції, контролювати витрати та ефективно управляти фінансовими ресурсами.

Витрати операційної діяльності в сільському господарстві охоплюють такі основні напрями, як рослинництво, тваринництво та переробну промисловість. Для забезпечення ефективного обліку та аналізу витрати групують за економічними елементами, що дозволяє підприємствам контролювати їхній рівень та оптимізувати використання ресурсів.

Основними економічними елементами витрат для аграрних підприємств є: матеріальні витрати - включають витрати на насіння, добрива, корми, паливо, мастильні матеріали, запасні частини та інші ресурси, необхідні для виробничих процесів; витрати на оплату праці - охоплюють основну та додаткову заробітну плату працівників, які залучені до операційної діяльності підприємства; відрахування на соціальні заходи - містять обов'язкові внески до фондів соціального страхування, пенсійного забезпечення та інших державних програм; амортизація - включає витрати, пов'язані з поступовим зносом основних засобів (сільськогосподарської

техніки, будівель, устаткування), які використовуються в операційній діяльності; інші операційні витрати - охоплюють витрати на оренду, страхування, ремонт основних засобів, послуги сторонніх організацій, а також податки, збори та інші обов'язкові платежі [9].

Групування витрат за цими елементами дозволяє сільськогосподарським підприємствам систематизувати фінансові ресурси, контролювати собівартість продукції, оцінювати рентабельність діяльності та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Також з метою планування та обліку виробничої собівартості сільськогосподарської продукції, організації синтетичного та аналітичного обліку витрат, визначення вартості продукції здійснюють класифікація витрат за статтями калькулювання [8].

1.2. Особливості формування і управління витратами в аграрних підприємствах

Основною передумовою ефективного управління виробничим підприємством є забезпечення повної, достовірної та оперативної інформації про витрати, які формують собівартість виготовленої продукції. Інформація дозволяє керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації витрат, планування ресурсів і підвищення рентабельності виробництва.

Повнота інформації гарантує врахування всіх витратних статей, включаючи прямі та непрямі витрати. Достовірність даних забезпечує їх точність і відповідність реальному стану справ, що є важливою основою для фінансового аналізу. Оперативність інформації дозволяє швидко реагувати на зміни у виробничому процесі, виявляти проблемні зони та впроваджувати необхідні коригувальні заходи [23].

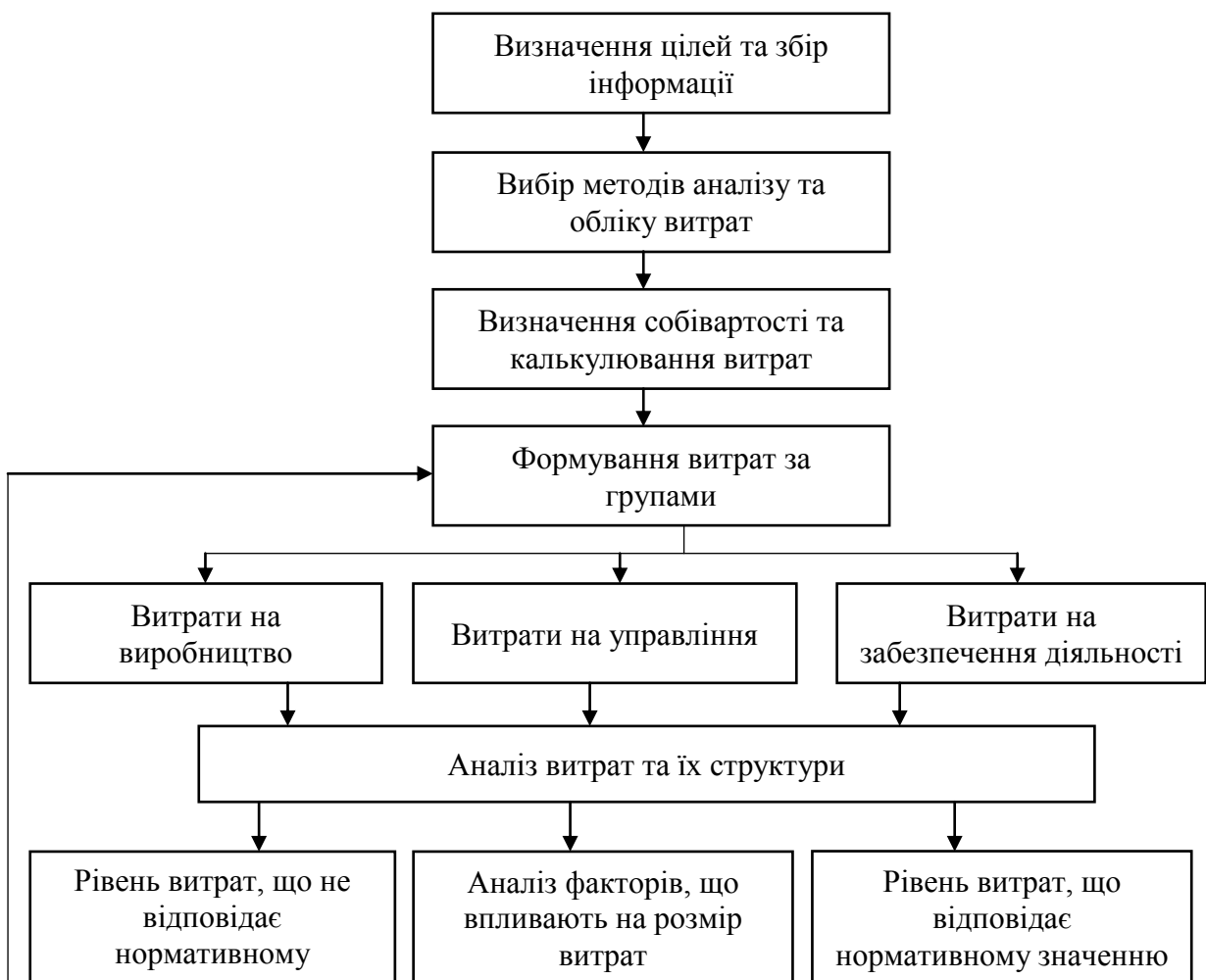
Витрати завжди перебувають у центрі уваги управлінського персоналу підприємства з огляду на їхній вирішальний вплив на фінансові результати та загальну ефективність діяльності. По-перше, це необхідність раціонального використання обмежених ресурсів, адже ефективне управління витратами

дозволяє зменшити фінансові втрати та забезпечити стабільність виробництва. По-друге, важливим завданням є зростання прибутків шляхом економії витрат, що сприяє підвищенню рентабельності підприємства [4].

Крім того, витрати виконують роль синтетичного показника, який відображає ефективність використання всіх видів ресурсів - матеріальних, трудових і фінансових. Важливою є також функція планування ресурсів на одиницю продукції, що допомагає прогнозувати майбутні витрати та оптимізувати виробничі процеси.

Не менш значущим є аналіз фактичних витрат, який дозволяє виявити відхилення від запланованих показників, встановити їхні причини та прийняти рішення щодо вдосконалення технологічних процесів. Нарешті, управління витратами допомагає оцінити ефективність впроваджених заходів та коригувати стратегію підприємства для досягнення максимальних результатів [11].

Порядок формування рівня і структури витрат на аграрному підприємстві представлено на рис. 1.3.

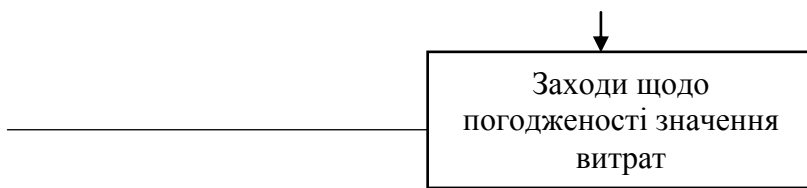
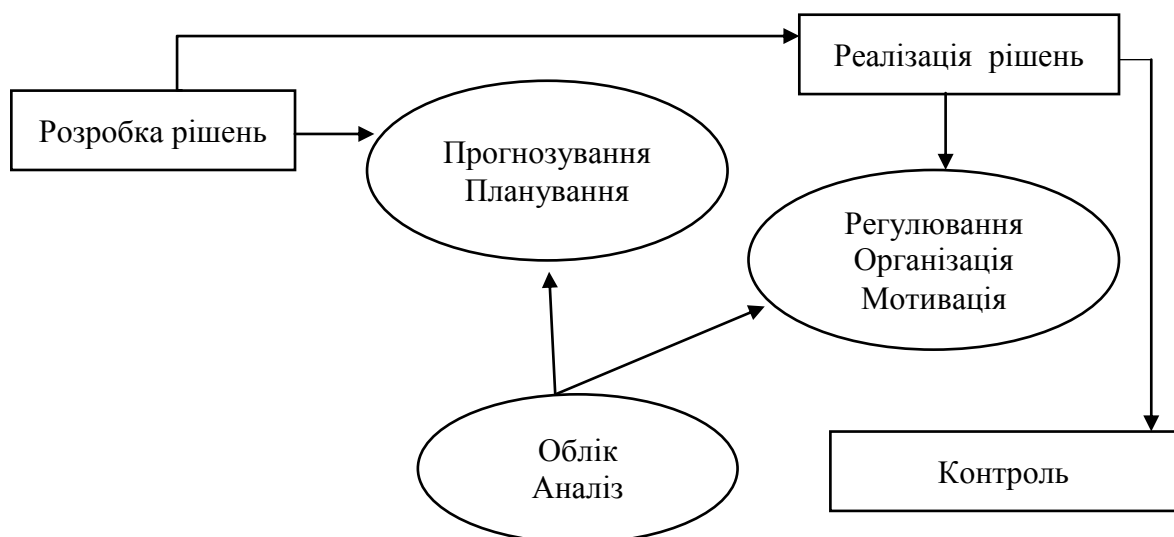

Рис. 1.3. Порядок розрахунку структури витрат на аграрному підприємстві [10]

Управління витратами можливо розглядати як певну систему для розробки управлінських рішень, бо усі управлінські рішення щодо ефективного використання ресурсів взаємопов'язані і впливають на результат діяльності підприємства. Постійно знижувати витрати неможливо, це впливає на якість продукції та ефективність виробництва [9].

У системі управління усі витрати підприємства можуть бути визначені за трьома основними параметрами: видом, місцем виникнення та носієм, зокрема ці характеристики є фундаментальними для аналізу витрат і формування ефективної системи управління ними. У свою чергу, вид витрат – це їхня економічна природа (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, амортизація тощо); місце виникнення витрат – структурний підрозділ або виробнича ділянка, де відбулося використання ресурсів; носій витрат – конкретний продукт, послуга чи виробничий процес, на який спрямовані витрати [24].

Основні етапи управління витратами представлено на рис. 1.4.

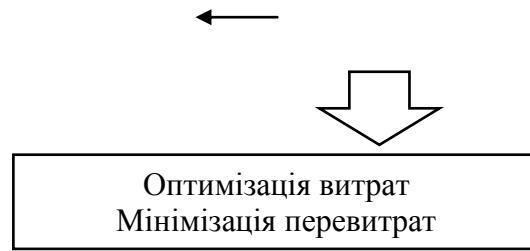

Рис. 1.4. Етапи системи управління витратами аграрного підприємства [11]

Управління витратами базується на принципах контролю, аналізу та оптимізації. Впровадження системи обліку витрат за видами, місцями та носіями дає змогу підприємству не лише контролювати фінансові потоки, а й приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо підвищення ефективності використання ресурсів та покращення фінансових результатів.

Отже, ефективне управління витратами включає наступні основні етапи: перший етап формується система управління витратами, визначаються відповідальні особи, методи контролю та збору інформації. Важливо створити ефективну систему обліку та аналізу витрат, що дозволить оперативно реагувати на зміни у виробничих процесах. Передбачає прогнозування майбутніх витрат на основі аналізу виробничих потреб, обсягів діяльності та ринкових умов; другий етап проводиться розробка фінансових планів (бюджети), які визначають допустимі рівні витрат на різні види діяльності. Порівняння запланованих і фактичних витрат дозволяє оцінити ефективність управлінських рішень і коригувати стратегію в разі необхідності. Регулюються та координується робота системи управління витратами, а також проводиться мотивація працівників у напрямку оптимізації розмірів витрат; третій етап передбачає контроль витрат, де здійснюється аналіз фактичних витрат у порівнянні із запланованими показниками. Виявляються причини відхилень, оцінюється ефективність використання ресурсів, розробляються заходи щодо їх оптимізації [11].

Визначення собівартості виробництва одиниці продукції є ключовим елементом системи управління витратами підприємства. Вона не лише

відображає фактичні затрати на виробництво, а й слугує базою для обґрунтування цінової політики, планування прибутковості та оптимізації ресурсів. Точний розрахунок собівартості дозволяє підприємству своєчасно реагувати на зміни у виробничому процесі, виявляти резерви для зниження витрат та підвищення ефективності. Крім того, собівартість одиниці продукції є вирішальним чинником у конкурентному середовищі, оскільки від неї залежить можливість пропонувати продукцію за привабливими цінами без втрати фінансової стійкості [25].

Розрахунок собівартості окремих видів сільськогосподарської продукції базується на загальних принципах планування та обліку витрат. Важливим аспектом цього процесу є дотримання єдності об'єктів калькуляції, визначення статей витрат та застосування обґрунтованої методики їх розподілу між різними видами продукції. Собівартість продукції формується з урахуванням усіх витрат, понесених підприємством у процесі виробництва, включаючи прямі матеріальні витрати, витрати на оплату праці, амортизацію, а також загальновиробничі та адміністративні витрати. Коректний розподіл витрат між видами продукції дозволяє забезпечити достовірність фінансових розрахунків, сприяє точному визначенню економічної ефективності виробництва та прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації витрат і підвищення прибутковості підприємства [9].

Аналіз собівартості продукції є інструментом для оцінки ефективності виробництва та управління витратами підприємства, що озволяє не лише контролювати рівень витрат, а й знаходити шляхи їхнього оптимального зниження. Завдяки детальному аналізу можна оцінити рівень виконання планових показників собівартості як у масштабах всього підприємства, так і за окремими видами продукції, що дає можливість вчасно виявляти відхилення, аналізувати їхні причини та визначати вплив кожного фактора на загальні виробничі витрати. Також аналіз собівартості дозволяє виявити внутрішні резерви для її зниження, що може бути досягнуто шляхом

оптимізації виробничих процесів, впровадження сучасних технологій, ефективного використання ресурсів та покращення організації праці. Розробка та впровадження заходів щодо зниження собівартості сприяє підвищенню рентабельності продукції, зміцненню фінансової стабільності підприємства та його конкурентних позицій на ринку [12].

Формування вартості сільськогосподарської продукції є складним процесом, що залежить від багатьох взаємопов'язаних факторів. Для ефективного управління витратами необхідно проаналізувати вплив основних витратоформуєчих чинників, які визначають обсяг і динаміку витрат. Детальний аналіз цих факторів дозволяє виявити можливі шляхи зниження собівартості, підвищення продуктивності та ефективності використання ресурсів, що сприяє фінансовій стабільності підприємства. До ключових факторів належать: технологічні – включають вибір сортів і порід, застосування агротехнічних заходів, використання сучасних методів обробітку ґрунту, рівень механізації та автоматизації виробництва; організаційні – пов'язані з управлінням виробничими процесами, оптимізацією трудових ресурсів, рівнем кваліфікації персоналу та ефективністю використання матеріальних ресурсів; фінансово-економічні – охоплюють ціни на сировину, паливо, електроенергію, кредити, податкові зобов'язання, рівень державної підтримки, а також загальну кон'юнктуру ринку [17], [18].

Сучасні методи управління витратами спрямовані на їх оптимізацію, підвищення ефективності використання ресурсів та покращення фінансових результатів підприємства (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Сучасні методи управління витратами [14]

Характеристика найбільш поширеними методами управління витратами представлена нижче:

1. Метод повного обліку витрат (Absorption Costing) – передбачає врахування всіх витрат, пов'язаних із виробництвом продукції, включаючи змінні та постійні витрати.

2. Метод змінних витрат (Direct Costing) – орієнтується лише на змінні витрати, що дозволяє швидко оцінити вплив змін у виробництві на прибуток.

3. Калькулювання витрат за видами діяльності (Activity-Based Costing, ABC) – визначає витрати на основі конкретних бізнес-процесів, що дозволяє точно розподілити витрати між продукцією та послугами.

4. Метод «цільової собівартості» (Target Costing) – застосовується на етапі проектування продукції та дозволяє встановити максимально допустиму собівартість для досягнення конкурентоспроможної ціни.

5. Кайдзен-калькулювання (Kaizen Costing) – передбачає безперервне вдосконалення виробничих процесів з метою поступового зниження витрат.

6. Бенчмаркінг витрат – аналіз і порівняння витрат підприємства з аналогічними показниками конкурентів для визначення шляхів їх оптимізації.

7. Метод управління «ощадливим виробництвом» (Lean Production) – спрямований на усунення всіх видів витрат у виробничому процесі [14].

Для оцінювання результативності управління витратами використовують такі основні критерії: рівень витрат на виробництво та реалізацію продукції співвідношення між фактичними витратами та запланованими нормативами; динаміка собівартості продукції аналіз змін собівартості у часі; рентабельність витрат показник, що відображає, скільки прибутку отримано на кожну одиницю витрат; структура витрат як співвідношення між постійними та змінними витратами; матеріалоемність та

матеріаловіддача ефективність використання матеріальних ресурсів; фондоємність та фондівіддача ефективність використання основних засобів; продуктивність праці кількість продукції, виготовленої на одного працівника. Окупність інвестицій у зниження витрат аналіз витрат на впровадження заходів з оптимізації витрат у порівнянні з отриманими вигодами; коефіцієнт економії витрат показник, який відображає рівень скорочення витрат завдяки впровадженню нових технологій, оптимізації логістики або вдосконалення управлінських процесів [15].

Оцінювання ефективності управління витратами передбачає зниження витрат без втрати якості продукції свідчить про ефективність управління; зменшення собівартості при збереженні або покращенні якості продукції є ознакою ефективної політики витрат; підвищення рівня рентабельності свідчить про ефективне використання ресурсів; оптимізацію структури витрат забезпечує гнучкість виробництва та мінімізацію фінансових ризиків; зменшення матеріалоємності та зростання матеріаловіддачі є показниками раціонального використання сировини та матеріалів; зниження фондоємності та зростання фондівіддачі свідчать про раціональне використання капіталовкладень; зростання продуктивності показника при незмінному рівні витрат на оплату праці свідчить про підвищення ефективності управління витратами [16].

Загалом, ефективне управління витратами полягає у досягненні оптимального балансу між мінімізацією витрат і підтримкою високої якості продукції. Для цього необхідно застосовувати сучасні методи аналізу, прогнозування та контролю витрат, що дозволить підприємству підвищувати свою рентабельність та зміцнювати конкурентні позиції (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Загальні критерії визначення ефективності управління витратами [16]

Отже, система управління витратами представляє собою процес, який включає планування за видами і контроль рівня витрат, облік, аналіз та визначення їх впливу на результати діяльності підприємства; розробку напрямів ефективного використання ресурсів, а також формування дієвої системи мотивації працівників до оптимізації витрат. Процес управління витратами є невід’ємною складовою ефективного функціонування підприємства. Менеджери повинні мати доступ до актуальних даних щодо витрат, що дозволяє їм приймати обґрунтовані рішення, спрямовані на оптимізацію ресурсів і підвищення фінансової стійкості. Своєчасне планування та контроль витрат дають можливість виявляти слабкі місця, запобігати зайвим витратам і підвищувати ефективність господарської діяльності. Успіх підприємства значною мірою залежить від його здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища [27], [28].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Фермерське господарство «ВІДРОДЖЕННЯ» розпочало свою діяльність у 2001 році у селі Хутірське, Дніпровського району, Дніпропетровської області. За багаторічну роботу господарство має багато відзнак і нагород, зокрема Краще фермерське господарство України, трудову відзнаку «Знак пошани», відзнаку «За розвиток регіону», входило у 2014-2016 роках до 100 кращих аграрних підприємств України у проєкті «Аграрна еліта України» [30].

Станом на 2025 рік земельний фонд ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» складає 375 га. Основними видами діяльності за КВЕД ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» є 01.24 Вирощування зерняткових і кісточкових фруктів; 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур; 01.13 Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів; 01.25 Вирощування ягід, горіхів, інших плодових дерев і

чагарників; 01.30 Відтворення рослин; 46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин; 46.31 Оптова торгівля фруктами й овочами [30].

Отже, у більшій мірі ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» спеціалізується на вирощування сільськогосподарської продукції, а саме: фрукти (яблука), ягоди (полуниця), зернові культури, технічні культури, овочі, на невеликій ділянці вирощують 8 сортів малини, зокрема, ремонтантних.

З 2025 року ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» перейшло на спрощену систему оподаткування, обліку і звітності, також є платником єдиного податку і обов'язкових податків і платежів (єдиного соціального внеску, військового збору, податку на додану вартість).

Крім того з 2018 року ФГ «Відродження» отримує дотації з бюджету за вирощування таких видів продукції: 1.13 вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів (п.16-1.3.1); 01.24 вирощування зерняткових і кісточкових фруктів (п.16-1.3.3); 01.25 вирощування ягід, горіхів та інших фруктів (п.16-1.3.4) [30].

На основі даних фінансової звітності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у табл. 2.1 представлено аналіз основних показників діяльності за 2022-2023 роки.

Таблиця 2.1

Аналіз основних показників діяльності ФГ «Відродження»
за 2022-2023 роки

Показники	2022 рік	2023 рік	Абсол. відх.(+/-)	Темп приросту,%
Чистий дохід (тис. грн)	37510,40	29311,00	-8199,40	78,14
Собівартість реалізованої продукції, (тис. грн)	29988,30	24441,20	-5547,10	81,50
Чистий прибуток, (тис. грн)	2286,10	527,10	-1759,00	23,06
Активи (тис. грн)	29232,70	43578,00	14345,30	149,07
Зобов'язання (тис. грн)	11780,90	15302,50	3521,60	129,89
Рентабельність, %	0,08	0,02	-0,05	28,29
Середньорічна чисельність працюючих, чол.	32	36	+4	105,88

Фінансовий аналіз діяльності підприємства за 2022–2023 роки свідчить про значні зміни в ключових показниках. У 2023 році спостерігалось скорочення чистого доходу на 8199,40 тис. грн (темپ приросту – 78,14%) та зменшення собівартості реалізованої продукції на 5547,10 тис. грн (темپ приросту – 81,50%). Однак, зниження доходу перевищує скорочення витрат, що негативно вплинуло на фінансові результати.

Чистий прибуток підприємства у 2023 році суттєво зменшився – на 1759,00 тис. грн (темп приросту – 23,06%), що може свідчити про погіршення ефективності діяльності або збільшення операційних витрат. Попри зниження прибутку, активи підприємства зросли на 14345,30 тис. грн (темп приросту – 149,07%), що може бути пов'язано з інвестиціями або залученням додаткових фінансових ресурсів. Водночас зобов'язання збільшилися на 3521,60 тис. грн (темп приросту – 129,89%), що може свідчити про додаткове кредитування або збільшення фінансових зобов'язань перед контрагентами.

Рентабельність підприємства суттєво знизилася з 0,08% до 0,02% (відхилення – 0,05%), що вказує на значне зменшення ефективності використання ресурсів та прибутковості діяльності. Загалом, аналіз показників свідчить про необхідність розробки та впровадження заходів щодо підвищення ефективності господарської діяльності, оптимізації витрат і поліпшення фінансової стійкості підприємства.

Динаміка показників фінансово-господарської діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» за 2022–2023 роки представлена на рис. 2.1.

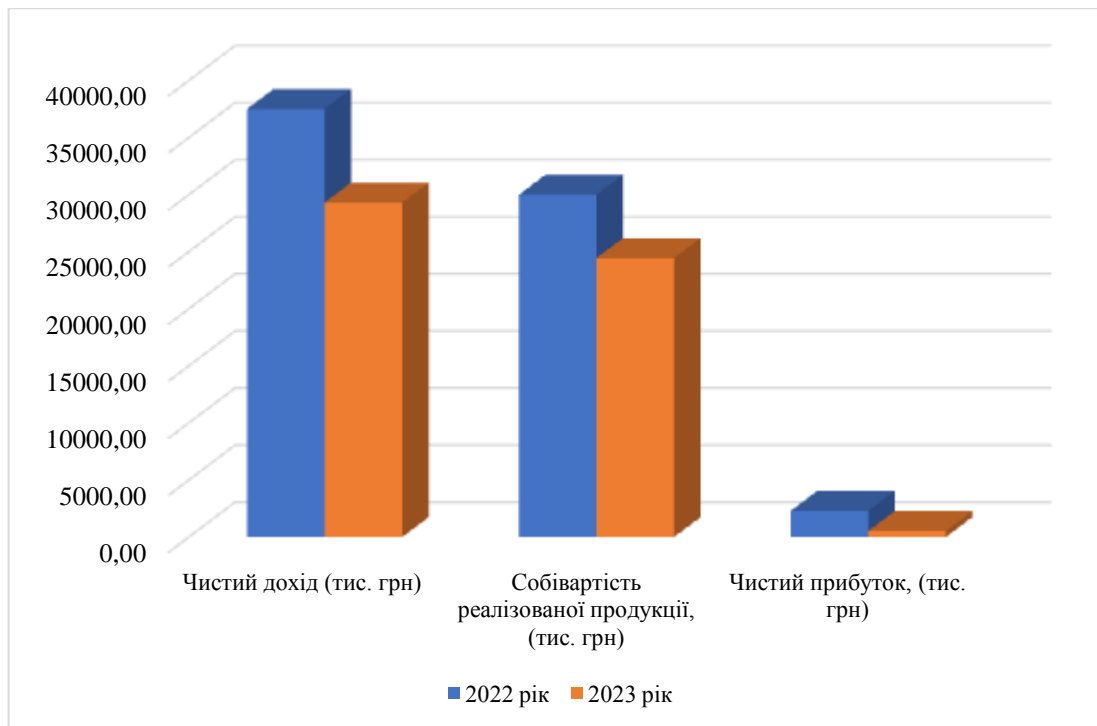

Рис. 2.1. Динаміка показників діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» за 2022-2023 роки

Аналіз структури посівних площ ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022–2023 роках дозволяє оцінити зміни у сільськогосподарському виробництві підприємства, визначити ефективність використання земельних ресурсів та проаналізувати динаміку вирощування основних культур. За результатами аналізу спостерігається певна зміна у структурі посівів. У 2023 році підприємство зробило акцент на культури, які забезпечують вищу врожайність та прибутковість. Зокрема, відбулося збільшення площ під зернові культури, що може бути пов'язано з підвищеним попитом на зернову продукцію та сприятливими кліматичними умовами. Водночас площі під технічні культури могли зазнати змін залежно від кон'юнктури ринку та рівня витрат на їх вирощування. Зменшення або збільшення посівів певних культур є результатом стратегічних рішень підприємства щодо підвищення ефективності виробництва та прибутковості (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка складу і структуру сільськогосподарських угідь

ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках

Показники	Роки		Відхилення 2023 року від 2022 року	
	2022	2023	абсол., грн	темп росту, %
Загальна земельна площа, га. Із низ:	335	348	13	103,88
рілля, га	138	126	-12	91,30
сади і багаторічні насадження	181	210	29	116,02
інші землі	16	12	-4	75,00
Питома вага в площі с.г. угідь, %:	100	100	0	100,00
ріллі	41,19	36,21	-4,99	87,89
сади і багаторічні насадження	54,03	60,34	6,31	111,69
інших земель	4,78	3,45	-1,33	72,20

У діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у період 2022-2023 років відбулося збільшення загальної земельної площі – за аналізований період вона зросла на 13 га (темپ приросту 3,88%), що свідчить про розширення господарства та його розвиток. У 2023 році вона скоротилася на 12 га (темп скорочення 8,7%), що може свідчити про зміну структури господарювання або перехід частини орних земель під інші види використання. Також відбулося збільшення площі садів і багаторічних насаджень – цей показник зріс на 29 га (темп приросту 16,02%), що вказує на орієнтацію господарства на інтенсивне садівництво та довгострокові інвестиції у виробництво плодово-ягідної продукції. Площа площі інших земель угідь зменшилася на 4 га (темп скорочення 25%), що може бути наслідком раціоналізації землекористування та більш ефективного використання наявних ресурсів.

Структура посівних площ ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках представлена на рис. 2.2.

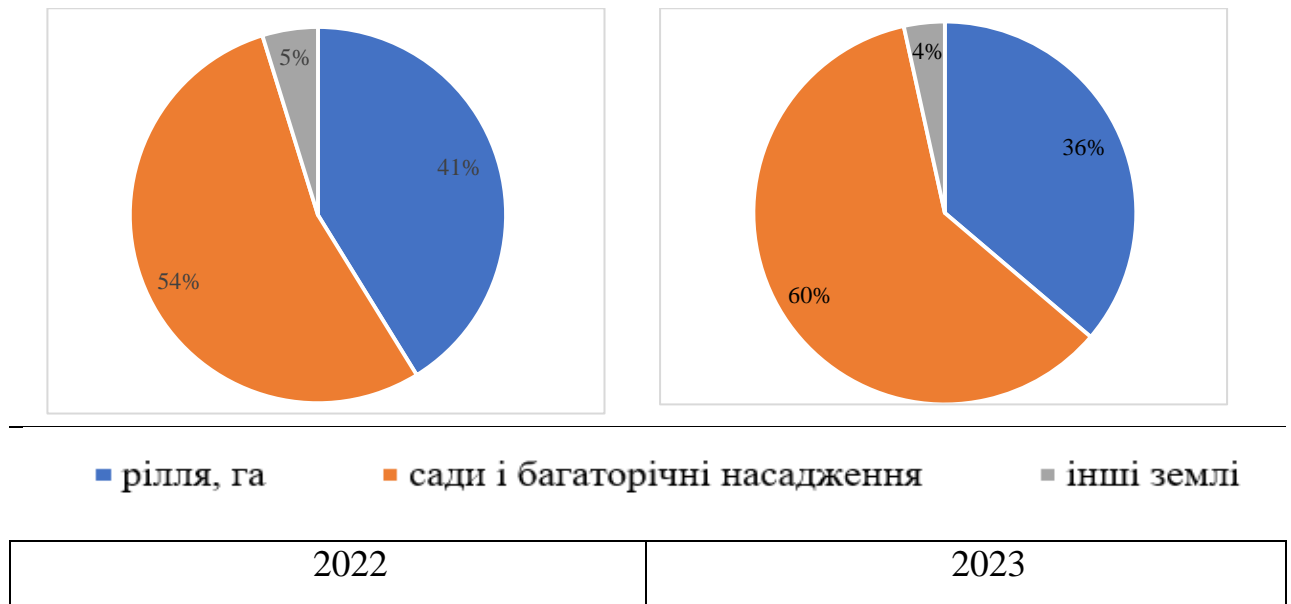

Рис. 2.2. Структура посівних площ ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках

У діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» питома вага ріллі зменшилася на 4,99% (до 36,21%), що підтверджує тенденцію до скорочення орних земель. Питома вага садів і багаторічних насаджень зросла на 6,31% (до 60,34%), що свідчить про стратегічну переорієнтацію підприємства. Питома вага інших земель скоротилася на 1,33% (до 3,45%), що також підтверджує оптимізацію землекористування. Сьогодні, ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» активно розвиває напрямок садівництва, що може свідчити про прагнення до підвищення рентабельності та ефективності використання земельних ресурсів.

У 2023 році ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» продовжило впроваджувати сучасні агротехнології, що позитивно позначилося на рівні врожайності основних сільськогосподарських культур. Врожайність зернових і технічних культур у звітному періоді значною мірою залежала від кліматичних умов, ефективності використання добрив, насінневого матеріалу та раціонального ведення агротехнічних заходів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Рівень врожайності сільськогосподарських культур та вихід валової продукції рослинництва за 2022-2023 р. на ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Назва сільськогосподарських культур	Площа посівна, га		Товарна продукція, тис. грн.		Відхилення 2023/2022,%	
	2022	2023	2022	2023	Посівні площі	Товарна продукція
Пшениця озима	41,0	39,0	5467,0	4680,0	95,1	85,6
Соняшник	47,0	44,0	6012,0	5386,0	93,6	89,6
Ріпак	28,0	26,0	5900,0	4398,0	92,9	74,5
Інші культури (горох, кукурудза)	22,0	19,0	2987,0	2450,0	86,4	82,0
Овочі	33,0	38,0	3109,0	1890,0	115,2	60,8
Фрукти та ягоди	148,0	172,0	10347,0	8702,0	116,2	84,1

Аналіз змін у структурі посівних площ та товарної продукції ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» за 2022-2023 роки свідчить про наступні тенденції, зокрема відбулося зменшення площ під основними зерновими та олійними культурами – площа під озимою пшеницею, соняшником, ріпаком та іншими культурами скоротилася на 4,9%-13,6%. Також відбулося скорочення обсягів товарної продукції, і найбільше зниження спостерігається у ріпаку (на 25,5%), соняшнику (на 10,4%) та озимій пшениці (на 14,4%), що може свідчити про зниження урожайності, несприятливі погодні умови чи зміну попиту. З кожним роком ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» нарощує площі посіву під овочі та фрукти – площа під овочами зросла на 15,2%, а під садами та ягідниками – на 16,2%, що вказує на диверсифікацію діяльності господарства з метою підвищення прибутковості. Відбулося значне скорочення товарної продукції в овочевому секторі – незважаючи на розширення площі під овочами, їхня товарна продукція зменшилася на 39,2%. Тоді як фрукти та ягоди демонструють кращу стійкість – хоча товарна продукція в цьому сегменті зменшилася на 15,9%, це менше, ніж у зернових та технічних культур.

Ефективне управління основними та оборотними засобами сприяє зниженню собівартості продукції, підвищенню продуктивності праці та зростанню прибутковості підприємства. Аналіз забезпеченості ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» основними і оборотними активами та оцінка ефективності їх використання представлено в табл. 2.4.

Забезпеченість основними і оборотними активами та оцінка
ефективності їх використання ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках

Показники	Роки		Відхилення	
	2022	2023	Абсол. (+/-)	Віднос. (%)
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	15046,2	17172,2	2126,0	114,1
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	9030,2	23209,5	14179,3	257,0
Фондовіддача	2,5	1,7	-0,8	68,5
Фондомісткість	0,4	0,6	0,2	146,1
Фондоозбросеність	470,2	477,0	6,8	101,4
Продуктивність праці	71,4	14,6	-56,8	20,5
Чисельність працюючих, чол.	32,0	36,0	4,0	112,5
Тривалість обороту, дн.	125,0	131,0	6,0	104,8
Чистий прибуток, тис. грн.	2286,1	527,1	-1759,0	23,1

Аналіз показників ефективності використання основних і оборотних засобів свідчить про суттєві зміни у структурі активів ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» «у 2022-2023 роках. Вартість основних засобів у 2023 році зросла на 2 126,0 тис. грн. (на 14,1%), що може свідчити про оновлення матеріально-технічної бази. Також відбулося зростання оборотних активів на 14 179,3 тис. грн (на 257,0%), що вказує на значне збільшення вкладень у поточні запаси або інші оборотні ресурси. За звітний період у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» відбулося зниження ефективності використання основних засобів, зокрема: фондівіддача знизилася з 2,5 до 1,7, що означає зменшення обсягів випуску продукції на одиницю основних засобів; фондомісткість, навпаки, зросла на 46,1%, що свідчить про збільшення витрат основних засобів на виробництво одиниці продукції. Продуктивність праці зменшилася на 56,8 тис. грн. (на 79,5%), що свідчить про падіння ефективності використання трудових ресурсів. Водночас чисельність працівників зросла на 4 особи (на 12,5%), однак це не призвело до покращення економічних показників. Тривалість обороту активів збільшилася на 6 днів (на 4,8%), що може свідчити про

уповільнення реалізації продукції або збільшення залишків незавершеного виробництва.

Отже, аналіз показав, що у 2023 році ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» зіткнулося зі зниженням ефективності використання основних засобів, погіршенням продуктивності праці та значним падінням прибутку.

Динаміка основних показників ефективності діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках представлено на рис. 2.3.

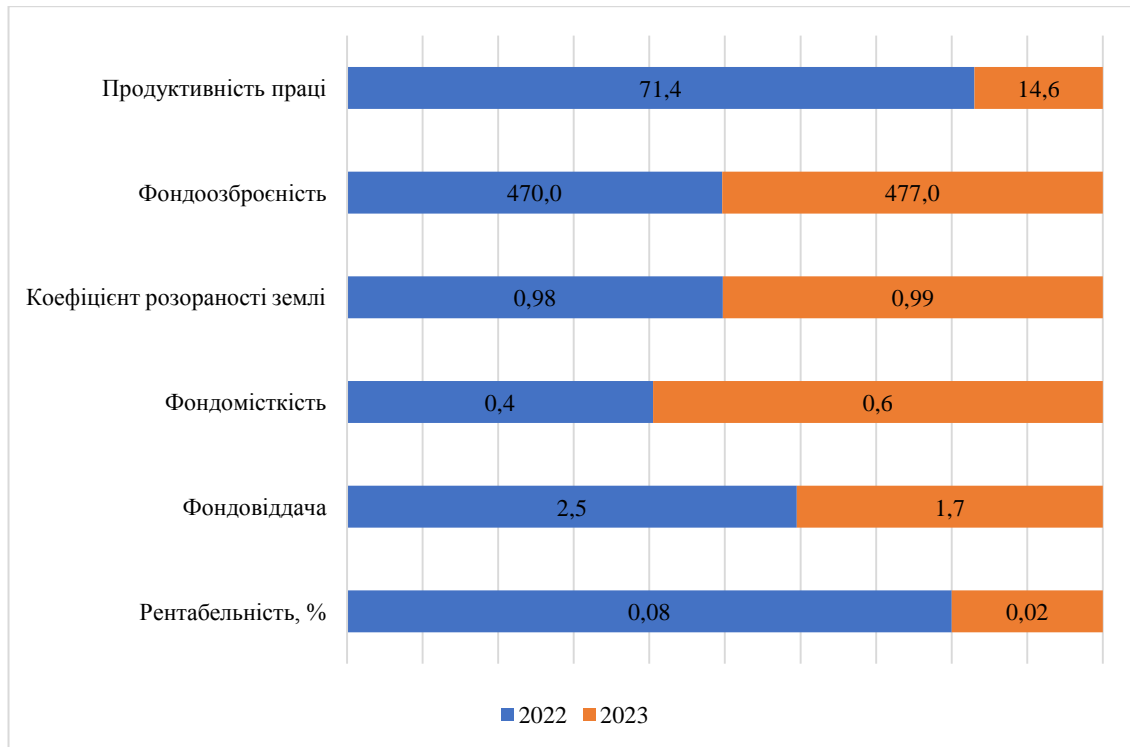
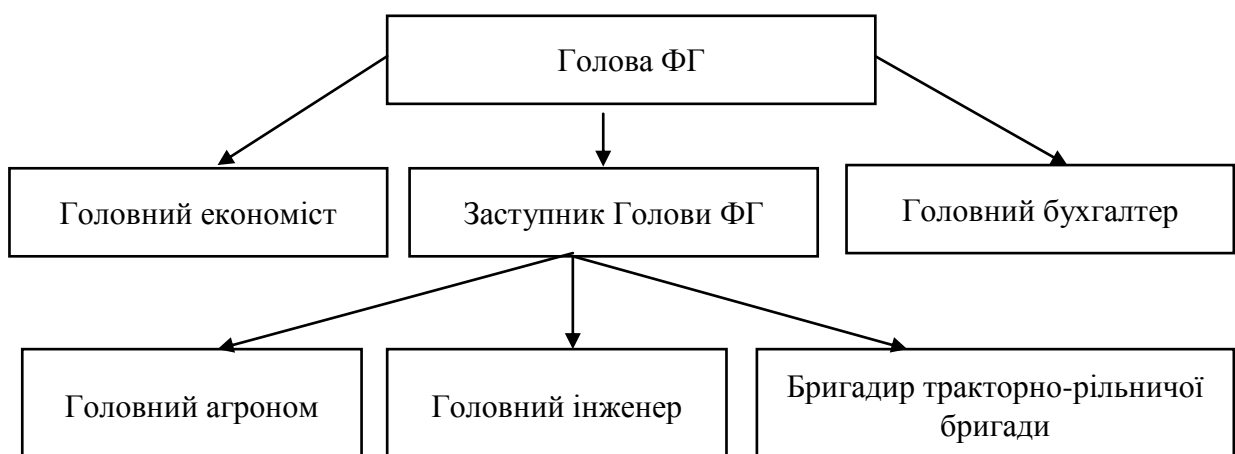

Рис. 2.3. Динаміка основних показників ефективності діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках

На рис. 2.4 представлена організаційна структура управління ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ».

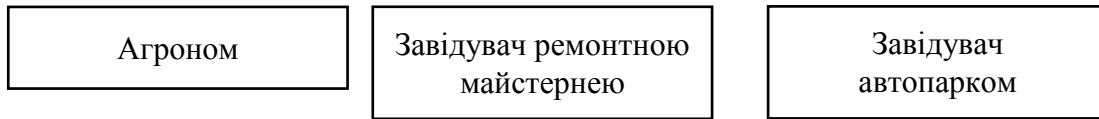

Рис. 2.4. Організаційна структура управління ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Система управління ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» має чітко визначену організаційно-правову структуру, в якій ключова роль належить голові господарства. Голова господарства виступає уповноваженим представником господарства у відносинах з державними органами, діловими партнерами та іншими учасниками правовідносин. Усі виробничі та фінансово-економічні зв'язки господарства реалізуються через укладення відповідних договорів, що забезпечує правову визначеність та стабільність господарської діяльності.

Члени фермерського господарства, хоча й залучені до виробничого процесу, не мають статусу засновників і, відповідно, не беруть участі в управлінських рішеннях стратегічного рівня, таких як призначення чи відкликання голови. Такий підхід гарантує стабільність управління та концентрацію відповідальності.

Особливістю діяльності господарства є принцип недопущення втручання ззовні - ні державні, ні інші органи, а також посадові особи, не мають права впливати на внутрішню господарську політику фермерського підприємства, що забезпечує автономність у прийнятті рішень, оперативність управлінських дій і захищеність господарства від зайвого бюрократичного тиску.

Для підвищення ефективності використання основних і оборотних засобів ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» необхідно розглянути можливі альтернативи, щодо: оптимізації структури основних засобів, оновлюючи технічний парк та модернізуючи обладнання; підвищення фондівіддачі за рахунок максимізації випуск продукції на одиницю основних засобів; раціонального використання

оборотних засобів шляхом зменшення втрат матеріалів, ефективного управління запасами та впровадження сучасних методів фінансового планування; контроль за обігом оборотних засобів, зменшуючи тривалість виробничого циклу та прискорюючи оборотність капіталу.

2.2. Аналіз формування витрат у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Для ефективного управління витратами у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» необхідно чітко розмежовувати витрати за видами продукції, що дозволяє визначити фактичну собівартість кожного виду продукції, оцінити рентабельність окремих напрямків виробництва, виявити резерви для зниження витрат і підвищення ефективності використання ресурсів. Розподіл витрат за видами продукції також сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації виробничого процесу, планування та бюджетування, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності підприємства. Основні статті витрат у рослинництві у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» включають всі затрати, пов'язані з вирощуванням, доглядом та збиранням сільськогосподарських культур

(рис. 2.5).

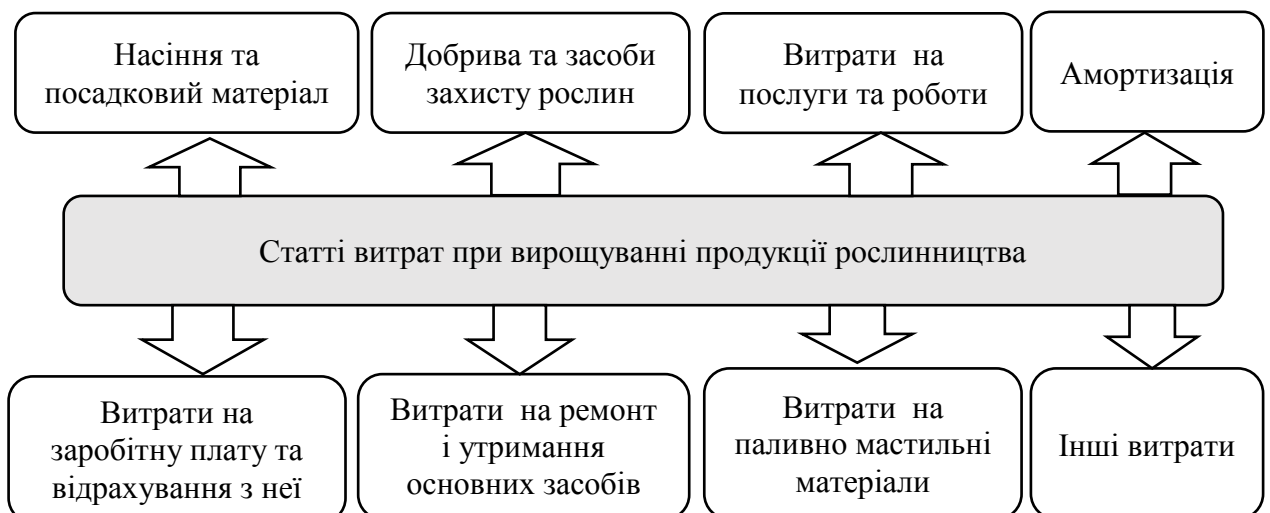

Рис. 2.5. Статті витрат на вирощування продукції рослинництва ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Ефективність сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від рівня його спеціалізації. Чим чіткіше підприємство визначає свій основний напрям діяльності, тим ефективніше використовуються ресурси, оптимізуються витрати та підвищується продуктивність. Основним показником спеціалізації є структура товарної продукції, яка відображає співвідношення між різними видами сільськогосподарської продукції, що виробляються підприємством. Раціональна спеціалізація сприяє підвищенню конкурентоспроможності, покращенню якості продукції та стабільності фінансових результатів господарства. Аналіз і оптимізація цих статей витрат дозволяє підвищити ефективність рослинницької діяльності та знизити собівартість продукції. У табл. 2.5 проведено оцінку економічної ефективності виробництва продукції рослинництва ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках.

Таблиця 2.5

Економічної ефективності виробництва продукції рослинництва
ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках

Показники	Роки		Відхилення	
	2022	2023	Абсол. (+/-)	Віднос., %
Вирощено валової продукції рослинництва у розрахунку на:	33822,0	27506,0	-6316,0	81,3

100 га угідь, тис. грн.	10096,1	7904,0	-2192,1	78,3
100 грн. основних засобів	224,8	160,2	-64,6	71,3
Одержано чистого прибутку тис. грн. у розрахунку на:	2286,1	527,1	-1759,0	23,1
100 га угідь, тис. грн.	682,4	151,5	-531,0	22,2
100 грн. основних засобів	15,2	3,1	-12,1	20,2
Собівартість продукції, тис. грн.	29988,3	24441,2	-5547,1	81,5
Урожайність ц/га				
зернові	38,5	55,7	17,2	144,7
овочі та фрукти	18,6	19,1	0,5	102,7
Продуктивність праці персоналу, грн.	71,4	14,6	-56,8	20,5

Аналіз показників діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках свідчить про зниження ефективності виробництва продукції рослинництва. Обсяг валової продукції скоротився на 18,7%, що негативно вплинуло на фінансові результати господарства. Так, чистий прибуток зменшився у 4,3 рази, а його рівень у розрахунку на 100 га угідь знизився на 77,8%. Собівартість продукції також зменшилася на 18,5%, однак цього скорочення виявилось недостатньо для збереження прибутковості діяльності. Попри загальне погіршення фінансових показників, урожайність зернових культур зросла на 44,7%, а овочів та фруктів – на 2,7%, що пов'язано з позитивний вплив агротехнічних заходів або сприятливі погодні умови.

Також важливо розглянути склад витрат за елементами у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка складу витрат у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»
у 2022-2023 роках

Склад витрат	Роки		Відхилення	
	2022	2023	Абсол. (+/-)	Віднос., %
Собівартість реалізації	29988,5	24441,2	-5547,3	81,5
Адміністративні витрати	2532,0	1732,0	-800,0	68,4

Витрати на збут	1034,0	982,0	-52,0	95,0
Інші операційні витрати	569,0	487,1	-81,9	85,6
Інші витрати	1226,3	1577,5	351,2	128,6
Разом витрати	35349,8	29219,8	-6130,0	82,7

Аналіз структури витрат ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» за 2022-2023 роки (табл. 2.6) свідчить про загальне зниження витрат підприємства. Загальна сума витрат у 2023 році скоротилася на 6130,0 тис. грн, або на 17,3% порівняно з 2022 роком. Найбільше зменшення відбулося за статтею собівартості реалізованої продукції – на 5547,3 тис. грн (18,5%), що може свідчити про зниження витрат на матеріали, ресурси або впровадження більш ефективних технологій. Адміністративні витрати зменшилися на 800,0 тис. грн (31,6%), що може бути результатом оптимізації управлінських процесів. Витрати на збут знизилися несуттєво – на 52,0 тис. грн (5,0%), а інші операційні витрати скоротилися на 81,9 тис. грн (14,4%). Водночас інші витрати зросли на 351,2 тис. грн (28,6%), що може бути пов'язано з непередбаченими витратами або змінами у структурі фінансової діяльності підприємства.

На рис. 2.6 представлено склад витрат діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках, на якому видно, що найбільшу частину складає собівартість продукції.

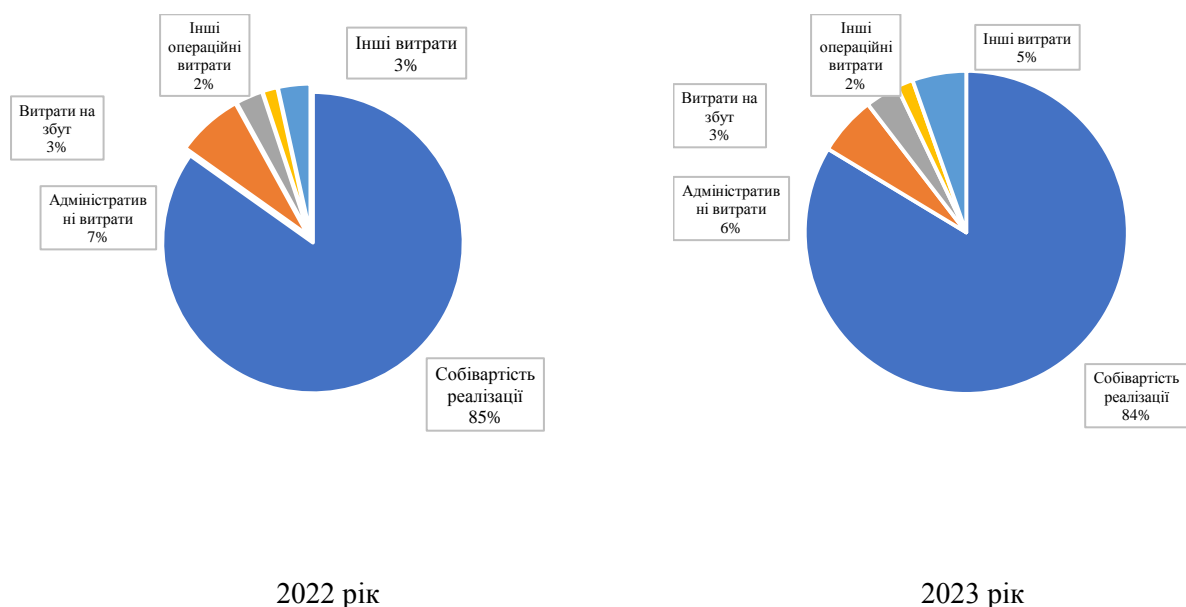

Рис. 2.6. Структура витрат діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках

На наступному етапі розглянемо склад елементів витрат у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках, що представлено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Склад витрат за елементами у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»
у 2022-2023 роках

Елементи витрат	Роки		Відхилення	
	2022	2023	Абсол. (+/-)	Віднос., %
Матеріальні витрати	19087,0	16870,0	-2217,0	88,4
Витрати на оплату праці	6709,0	3774,2	-2934,8	56,3
Відрахування від заробітної плати	1312,5	1098,0	-214,5	83,7
Амортизація	2098,0	2109,0	11,0	100,5
Інші операційні витрати	782,0	590,0	-192,0	75,4
Всього склад витрат за елементами	29988,5	24441,2	-5547,3	81,5

Аналіз складу витрат за елементами у ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» за 2022-2023 роки показує загальне зниження витрат на 5547,3 тис. грн, або на 18,5%. Крім того, більшість елементів витрат зменшилися протягом звітного періоду, зокрема: матеріальні витрати скоротилися на 2217,0 тис. грн (11,6%), що може свідчити про більш раціональне використання ресурсів або зміну цін на сировину; витрати на оплату праці значно зменшилися – на 2934,8 тис. грн (43,7%), що може бути наслідком скорочення персоналу, зменшення заробітної плати або зміни підходів до оплати праці; відрахування від заробітної плати також знизилися на 214,5 тис. грн (16,3%), що є логічним наслідком скорочення фонду оплати праці; амортизаційні відрахування залишилися майже на тому ж рівні (+11,0 тис. грн, 0,5%), що вказує на стабільний рівень використання основних засобів; інші операційні витрати скоротилися на 192,0 тис. грн (24,6%), що може бути наслідком оптимізації витратних статей або скорочення непродуктивних витрат.

Динаміку витрат за елементами демонструє ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках рис. 2.7.

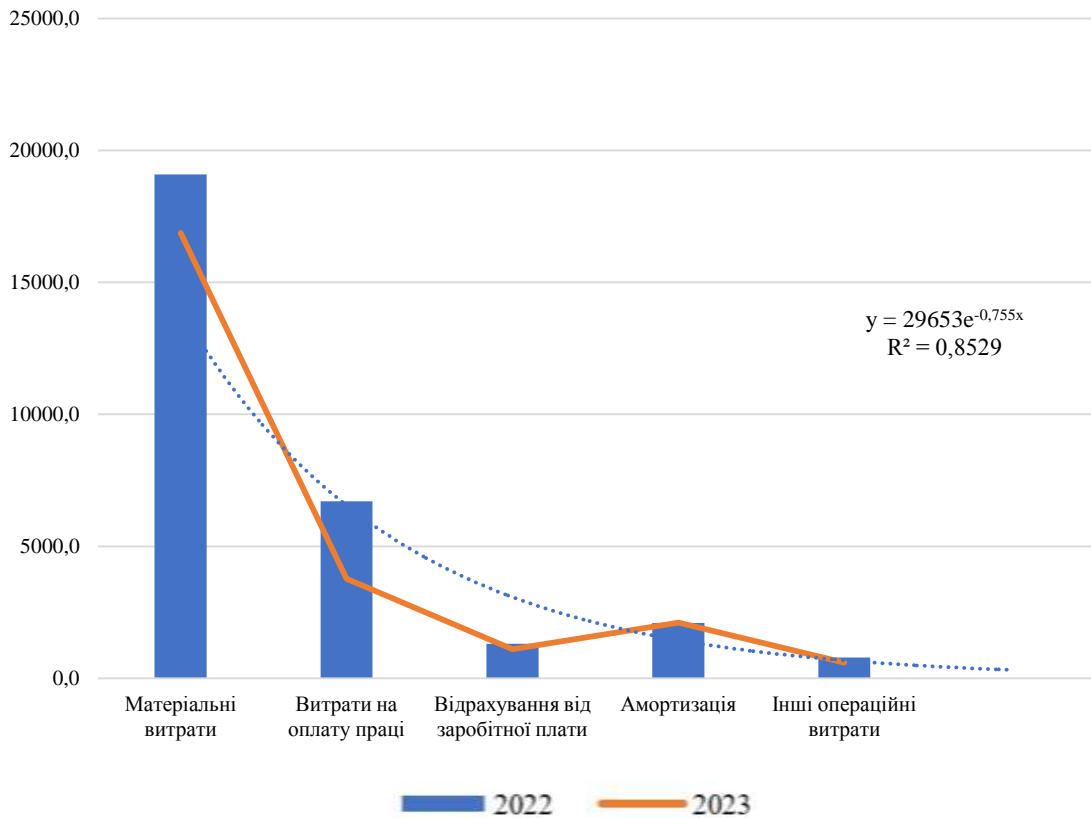

Рис. 2.7. Динаміка витрат за елементами ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках

Собівартість продукції рослинництва формується за рахунок витрат на насіння, добрива, засоби захисту рослин, паливо-мастильні матеріали, оплату праці, амортизацію техніки та інші виробничі витрати. Аналіз динаміки цих показників дозволяє визначити вплив кожного елемента на кінцеву вартість продукції та ефективність використання ресурсів. Оптимізація собівартості вимагає раціонального використання матеріальних ресурсів, впровадження агротехнологій та підвищення продуктивності праці, що сприятиме зниженню витрат та підвищенню конкурентоспроможності підприємства на аграрному ринку. Аналіз складу собівартості продукції рослинництва ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Оцінка складу собівартості продукції рослинництва

ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках

Елементи витрат	Роки		Відхилення	
	2022	2023	Абсол. (+/-)	Віднос., %
Матеріальні витрати у тому числі:	19087,0	16870,0	-2217,0	88,4
витрати на посадковий матеріал	10170,0	9987,0	-183,0	98,2
витрати на добрива, пестициди та засоби обробки	3020,0	1943,0	-1077,0	64,3
ПММ	3159,0	2590,0	-569,0	82,0
витрати на поточний ремонт	1870,0	1670,0	-200,0	89,3
витрати на утримання машинно-тракторного парку	679,0	479,0	-200,0	70,5
інші матеріальні витрати	189,0	201,0	12,0	106,3

Аналіз динаміки матеріальних витрат ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» за 2022-2023 роки показує їх загальне зниження на 2217,0 тис. грн (11,6%), що свідчить про оптимізацію використання ресурсів у господарстві. Витрати на посадковий матеріал зменшилися незначно – на 183,0 тис. грн (1,8%), що свідчить про стабільність у використанні насінневого фонду. Витрати на добрива, пестициди та засоби обробки суттєво скоротилися – на 1077,0 тис. грн (35,7%), що може бути наслідком оптимізації технологій вирощування або зменшення норм внесення. Витрати на паливо-мастильні матеріали (ПММ) знизилися на 569,0 тис. грн (18,0%), що може свідчити про покращення енергоефективності техніки або зменшення обсягів польових робіт. Витрати на поточний ремонт скоротилися на 200,0 тис. грн (10,7%), що може бути результатом оновлення парку техніки або зменшення кількості ремонтних операцій. Витрати на утримання машинно-тракторного парку зменшилися на 200,0 тис. грн (29,5%), що може свідчити про підвищення ефективності використання технічних засобів. Інші матеріальні витрати незначно зросли на 12,0 тис. грн (6,3%), що не має суттєвого впливу на загальну структуру витрат.

Враховуючи, що у структурі сільськогосподарських угідь найпродуктивнішою є рілля, яка використовується для вирощування сільськогосподарських культур. Оптимізація структури посівних площ відіграє ключову роль у підвищенні врожайності та загальної ефективності

використання земельних ресурсів. Збільшення обсягу виробництва продукції залежить від правильного вибору культур, чергування посівів і застосування агротехнологій. Раціональне управління посівними площами сприяє збереженню родючості ґрунтів і забезпечує стабільний розвиток господарства.

2.3. Оцінка ефективності управління витратами ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Собівартість продукції є комплексним показником, що відображає ефективність як виробничої, так і комерційної діяльності підприємства. Вона включає всі витрати, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції, тому її рівень безпосередньо впливає на фінансові результати господарської діяльності. За інших рівних умов, зниження собівартості сприяє збільшенню прибутку та підвищенню конкурентоспроможності підприємства. Оптимізація витрат і впровадження ефективних методів управління собівартістю є ключовими факторами забезпечення стабільного розвитку та підвищення рентабельності виробництва.

Склад витрат, що формують собівартість сільськогосподарської продукції, може змінюватися під впливом різних факторів, зокрема змін у технологіях виробництва, коливань цін на матеріальні ресурси, змін у податковому законодавстві та інших економічних умов. Проте основною метою цих змін має бути максимально точне відображення фактичних витрат, понесених у процесі вирощування та реалізації продукції, що дозволяє підприємству здійснювати обґрунтований контроль за витратами, підвищувати ефективність використання ресурсів і приймати виважені управлінські рішення щодо подальшої оптимізації виробничих процесів.

Групування об'єктів управління витратами у ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» є важливим інструментом для раціонального використання ресурсів та підвищення ефективності виробництва. Основними об'єктами управління витратами є окремі види продукції (зернові, технічні культури, овочі,

фрукти), виробничі процеси (підготовка ґрунту, посів, догляд за рослинами, збирання врожаю), а також статті витрат (матеріальні ресурси, оплата праці, амортизація, витрати на збут). Грамотна класифікація витрат дозволяє виявити резерви їх зниження, забезпечити точний облік і контроль, а також оптимізувати фінансові потоки для досягнення максимальної продуктивності господарства (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Групування об'єктів управління витратами ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Визначення рівня платоспроможності допомагає оцінити здатність підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання перед постачальниками, кредиторами та іншими контрагентами. Аналіз показників ліквідності дозволяє вчасно виявити ризики фінансової нестабільності, уникнути проблем із ліквідністю та розробити ефективні заходи для підтримки стійкого фінансового стану підприємства (рис. 2.9).

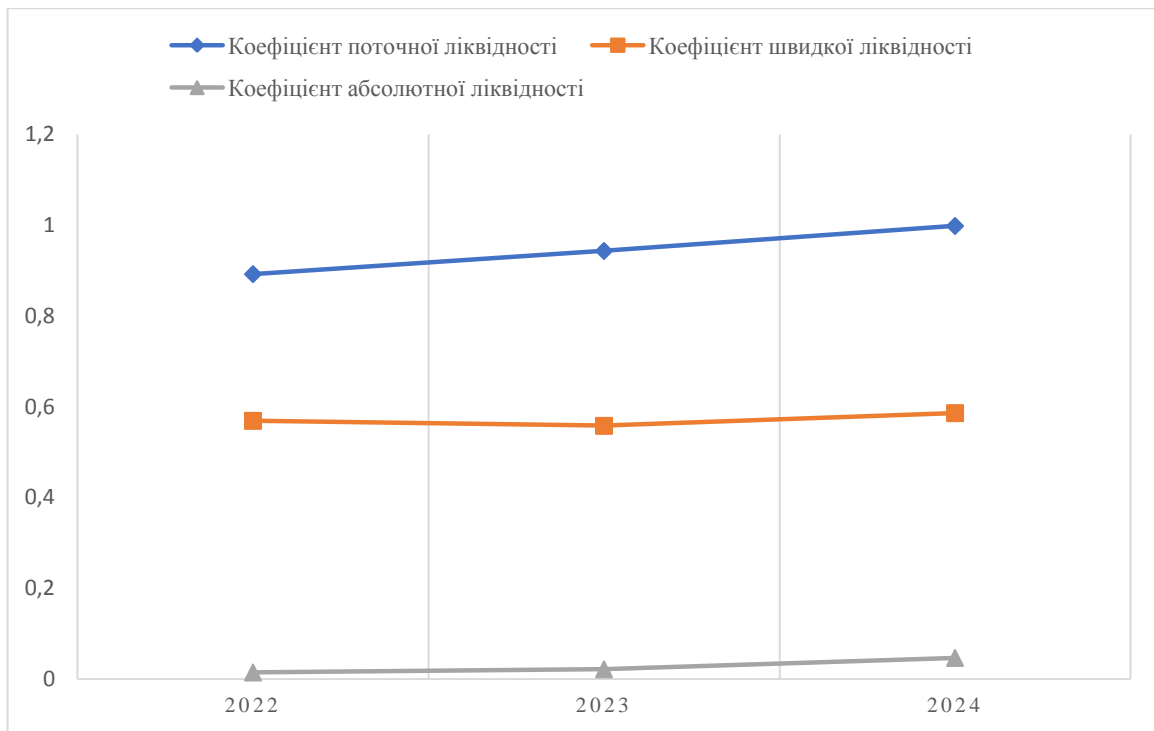

Рис. 2.9. Динаміка показників ліквідності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Кількісне співвідношення екстенсивності та інтенсивності розвитку підприємства знаходить своє відображення у показниках ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів. Екстенсивний розвиток передбачає збільшення масштабів виробництва за рахунок розширення посівних площ, збільшення кількості працівників або залучення додаткових ресурсів. Інтенсивний розвиток, навпаки, орієнтований на підвищення продуктивності через модернізацію технологій, впровадження ефективних методів господарювання та раціональне використання наявних ресурсів. Оптимальне співвідношення цих підходів забезпечує стійке зростання підприємства та підвищення його конкурентоспроможності.

Динаміка загальних показників інтенсифікації та екстенсифікації виробництва ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» представлено у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Оцінка показників інтенсифікації та екстенсифікації виробництва
ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Показники	Роки		Відхилення	
	2022	2023	Абсол. (+/-)	Віднос., %
Обсяги вирощеної продукції рослинництва фермерським господарством, тис. грн.	37510,40	29311,00	-8199,40	78,14
Середньоспискова чисельність працюючих, чол.	32	36	+4	105,88
Витрати на оплату праці	6709,0	3774,2	-2934,8	56,3
Матеріальні витрати	19087,0	16870,0	-2217,0	88,4
Вартість основних засобів	15046,2	17172,2	2126,0	114,1
Середньорічний виробіток на одного працівника, тис. грн./день	3,3	2,3	-1,0	69,5
Обсяг випущеної продукції на 1 грн. оплати праці	5,6	7,8	2,2	138,9
Фондоозбросність праці, грн.	470,2	477,0	6,8	101,4
Фондовіддача	2,5	1,7	-0,8	68,5
Фондоємність	0,4	0,6	0,2	146,1
Матеріалоємність	0,5	0,6	0,1	113,1
Матеріаловіддача	2,0	1,7	-0,2	88,4

Представлений у табл. 2.9 аналіз показників у 2022-2023 роках ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ», свідчить про значне скорочення обсягів вирощеної продукції рослинництва фермерським господарством – на 8199,4 тис. грн або 21,86%; витрат на матеріали скоротилися на 2217,0 тис. грн (11,6%), що може бути результатом оптимізації використання ресурсів або зменшення обсягів виробництва; витрат на оплату праці зменшилися на 2934,8 тис. грн (на 43,7%), що може свідчити про зниження рівня заробітної плати або перехід на більш ефективні форми стимулювання. Окрім цього, зросли показники фондоємності - на 46,1%, що означає, що на одиницю продукції тепер припадає більше основних засобів, що може свідчити про капіталомісткий характер виробництва і матеріаломісткості - на 13,1%, що вказує на збільшення частки витрат на матеріали у собівартості продукції. Обсяг випущеної продукції на 1 грн оплати праці зріс на 38,9%, що може свідчити про зростання продуктивності або скорочення витрат на оплату праці. Фондоозбросність праці майже не змінилася (+1,4%), але фондовіддача зменшилася на 31,5%, що свідчить про менш ефективне використання основних засобів.

Загалом, спостерігається зниження ефективності діяльності підприємства, зокрема через падіння обсягів виробництва, зменшення

продуктивності праці та фондівіддачі. Водночас позитивним є зростання обсягу випуску продукції на 1 грн оплати праці та збільшення інвестицій в основні засоби. Для покращення фінансово-економічних показників підприємству варто зосередитися на оптимізації виробничих процесів, ефективнішому використанні ресурсів та підвищенні продуктивності праці.

Прогноз показників інтенсифікації та екстенсифікації виробництва ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках представлено на рис. 2.10.

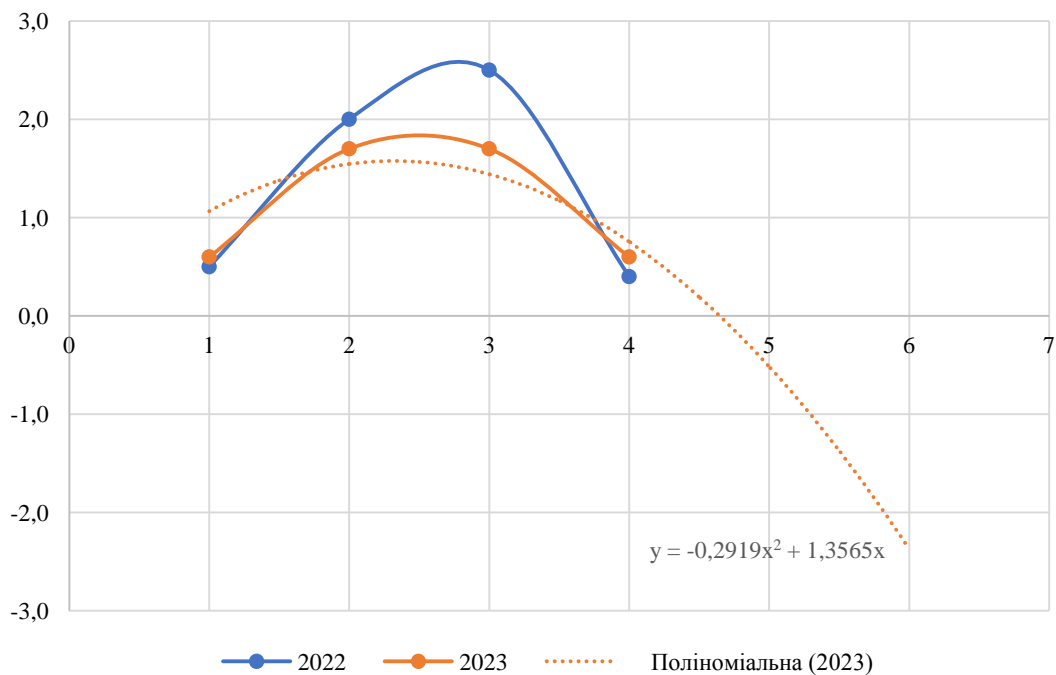

Рис. 2.10. Прогноз показників інтенсифікації та екстенсифікації виробництва ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» у 2022-2023 роках

На рис. 2.9 видно, що якщо підприємством не буде прийнято міри у напрямку покращення показників інтенсифікації та екстенсифікації виробництва їх динаміка буде негативною.

У системі управління ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» зворотний зв'язок та контроль за виконанням рішень можуть бути подекуди недостатніми, але процес ухвалення управлінських рішень все ж проходить через всі ключові етапи. Однак, у таких умовах він може потребувати додаткових зусиль, ретельного аналізу та підвищеної уваги до деталей. Важливим аспектом

ефективного прийняття рішень є чіткий розподіл обов'язків і повноважень між учасниками процесу.

Зважаючи на особливості процесу ухвалення управлінських рішень у ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ», можна відзначити, що керівник відіграє вирішальну роль у цьому процесі. Оскільки він поєднує функції власника та менеджера, це надає йому можливість безпосередньо впливати на стратегічні та операційні рішення підприємства. Така централізована модель управління забезпечує швидкість прийняття рішень та їхню узгодженість із загальними цілями господарства, проте також вимагає високого рівня компетентності та відповідальності від керівника.

На результативність механізму прийняття управлінських рішень у ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» впливає низка важливих чинників, які можуть обумовлювати проблемні аспекти в процесі їх формування та реалізації: зовнішнє економічне середовище (рівень конкуренції, цінові коливання, податкове навантаження, державне регулювання та зміни у законодавстві); технологічні аспекти (доступність та впровадження сучасних агротехнологій, рівень механізації та автоматизації виробничих процесів); рівень кваліфікації персоналу (компетентність керівника та працівників, їхня здатність адаптуватися до нових умов та застосовувати ефективні методи управління); організаційна структура підприємства (чіткий розподіл обов'язків, ефективність внутрішньої комунікації, рівень делегування повноважень).

Управлінські рішення та контроль за їх виконанням відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного управління підприємством. Для досягнення належного рівня контролю менеджери зазвичай організують систему обліку та моніторингу виконання прийнятих рішень. Проте на практиці цей процес часто здійснюється вручну, без залучення сучасних автоматизованих інструментів, що може уповільнювати управлінські процеси, підвищувати ризик помилок і ускладнювати аналіз ефективності ухвалених рішень. Впровадження автоматизованих систем контролю здатне значно підвищити точність, оперативність та прозорість управлінських дій.

Отже, ефективність функціонування підприємства значною мірою визначається економічно обґрунтованим і раціональним використанням усіх наявних ресурсів. Для забезпечення стабільного розвитку та підвищення конкурентоспроможності необхідно впроваджувати ефективну систему управління витратами, яка дозволить оптимізувати виробничі процеси, зменшити собівартість продукції та підвищити рівень рентабельності. Встановлення дієвої системи управління витратами передбачає: чітку класифікацію витрат для їхнього ефективного контролю та аналізу; розробку механізмів оптимізації витрат на всіх етапах діяльності підприємства; запровадження сучасних методів обліку та контролю витрат, що дозволяє підвищити точність планування та прогнозування фінансових результатів; використання економічно обґрунтованих підходів до розподілу ресурсів, що сприятиме підвищенню продуктивності та ефективності діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ У ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення механізму управління витратами на ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Стратегічне управління витратами – це цілісний процес ефективного розпорядження фінансовими ресурсами підприємства, який об'єднує

аналітичну оцінку, планування, контроль і оптимізацію витрат, що передбачає системну взаємодію усіх управлінських елементів і адаптацію до умов постійної економічної турбулентності. Головна мета стратегічного управління витратами - підвищення ефективності використання ресурсів, забезпечення фінансової стабільності, зокрема через оптимізацію виробничих та операційних витрат без втрати якості продукції агарного підприємства [19].

Також, стратегічне управління витратами дозволяє підприємству адаптуватися до змін ринку, ефективно використовувати свій потенціал і досягати стійкого розвитку в довгостроковій перспективі.

Модель стратегічного управління витратами передбачає у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» ефективно організовувати процес управління витратами з урахуванням стратегічних цілей і завдань організації, яка спрямована на оптимізацію витрат у довгостроковій перспективі, забезпечення конкурентоспроможності та фінансової стабільності підприємства.

Стратегічне управління також засноване на аналізі внутрішнього та зовнішнього середовища, що дозволяє приймати управлінські рішення. Загальними ключовими аспектами стратегічного управління є: формування стратегії, що враховує ринкові можливості, конкурентні переваги та ресурсний потенціал підприємства; послідовна реалізація визначених стратегічних заходів, що забезпечує узгодженість дій усіх підрозділів; моніторинг та коригування стратегії в умовах динамічного бізнес-середовища [20].

Важливим етапом розробки моделі стратегічного управління витратами на ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» є проведення комплексного аналізу факторів, які впливають на підприємство з зовнішнього та внутрішнього середовища. Оцінка цих факторів є необхідною для чіткого розуміння основних викликів, що стоять перед господарством, і визначення шляхів досягнення стратегічної мети.

Фактори зовнішнього середовища включають економічні умови, рівень конкуренції, зміни в законодавстві, демографічні та соціальні тенденції, коливання цін на сировину, а також можливості для виходу на нові ринки. Зміни в цих факторах можуть вплинути на ціноутворення, витрати на виробництво, а також на загальну стратегію розвитку ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ».

Внутрішні фактори включають організаційну структуру, ефективність управління витратами, кадровий потенціал, рівень технологічного оснащення та інші внутрішні ресурси підприємства. Від їх ефективності залежить, наскільки оптимізовано використання ресурсів і наскільки швидко підприємство може адаптуватися до змін в зовнішньому середовищі.

Ключовим моментом є те, що всі ці фактори тісно взаємопов'язані, і зміна одного з них може значно вплинути на інші. Наприклад, зниження вартості сировини в зовнішньому середовищі може дозволити скоротити виробничі витрати, що в свою чергу дозволить збільшити маржу прибутку або інвестувати в розвиток нових напрямків діяльності. Ось чому стратегічне управління витратами потребує постійного моніторингу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів для забезпечення сталого розвитку і досягнення поставлених цілей [22].

Водночас необхідно зазначити, що рівень впливу зовнішніх факторів на діяльність підприємства залежить від ряду характеристик самого товариства. Серед них важливими є галузева структура, розміри підприємства, його територіальне розміщення та специфіка продукції або послуг, які воно надає. Також значну роль відіграє якість управління, оскільки ефективність управлінських рішень може суттєво зменшити або посилити вплив зовнішніх факторів на підприємство.

У зв'язку з цим, дослідне товариство повинно чітко визначити, які саме зовнішні фактори можуть впливати на його діяльність, зокрема економічні, соціальні, політичні або технологічні фактори, а також фактори, пов'язані з конкурентним середовищем і нормативно-правовими змінами. Важливо

також розуміти, які методи дослідження цих факторів найбільш ефективні для досліджуваного підприємства.

Використовуючи методи SWOT-аналізу проведемо оцінку ефективності управління витратами на ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

SWOT аналіз ефективності управління витратами ФГ
«ВІДРОДЖЕННЯ»

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Ефективне використання наявних ресурсів 2. Стабільне фінансування 3. Досвід управлінського персоналу 4. Висока продуктивність праці	1. Залежність від зовнішніх факторів 2. Низька диверсифікація джерел доходів 3. Недостатня автоматизація процесів
Можливості	Загрози
Впровадження сучасних інформаційних технологій Залучення додаткових фінансових ресурсів Розширення асортименту продукції	Конкуренція на ринку Зміни в податковій політиці Нестабільна політична та економічна ситуація

SWOT-аналіз показує, що для покращення ефективності управління витратами ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» слід зосередитися на зниженні залежності від зовнішніх факторів, розширенні асортименту продукції та автоматизації управлінських процесів. Водночас важливо враховувати загрози, такі як конкуренція і зміни в податковій політиці, і вживати заходів для їх мінімізації.

Для забезпечення більш наочного відображення взаємозв'язків між різними чинниками, необхідно узагальнити дані в кореляційну матрицю, що дозволить виміряти ступінь зв'язку між визначеними чинниками впливу та результативною ознакою, що дасть змогу краще зрозуміти, які фактори найбільше впливають на результат, а також ідентифікувати сильні та слабкі взаємозв'язки між ними. Створення такої матриці є важливим кроком для проведення глибокого аналізу, що допомагає приймати обґрунтовані управлінські рішення та оптимізувати процеси.

Результати розрахунку тисноти кореляційних зв'язків ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» представлено у табл. 3.2. Відповідно, y – матеріальні витрати; x_1 – обсяг вирощеної продукції рослинництва; x_2 – чистий прибуток.

Таблиця 3.2

Результати кореляційного аналізу діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Показник	y	x_1	x_2
y	1		
x_1	0,994524682	1	
x_2	0,999936099	0,9932798	1

Для оцінки залежності між різними факторами та досліджуваною змінною, а також визначити ступінь впливу кожного фактора на результати діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» проведено кореляційно-регресійний аналіз, що наведено у табл. 3.3. Регресійний аналіз передбачає визначення таких основних показників як, коефіцієнт детермінації, коефіцієнт множинної кореляції, стандартна помилка, F-критерій, р-значення, Коефіцієнти регресії (β -коефіцієнти) (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Результат регресійного та дисперсійного аналізу ФГ

«ВІДРОДЖЕННЯ»

Регресійний аналіз				
Множинний R	R-квадрат	Нормований R-квадрат	Стандартна помилка	Спостереження
0,859506391	0,738751235	-1,4	2019,391115	1
Дисперсійний аналіз				
	df	SS	MS	F
Регресія	7	57657374	8236767,763	14,138846
Залишок	5	20389702	4077940,474	
Всього	12	78047077		

Розрахунки проведені за допомогою регресійного аналізу ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» демонструють сильний зв'язок між залежною змінною (y) та незалежними факторами змінними (x_1 , x_2). Так, коефіцієнт кореляції складає 0,86, що вказує на високу силу зв'язку між досліджуваними показниками; коефіцієнт детермінації (R^2) складає 0,74, що означає, що

демонструє 74% варіативної залежної змінної та пояснюється незалежними змінними моделі. Відповідно, стандартна помилка склала 2019,39, що є показником середнього рівня розбіжностей між фактичними та прогнозованими значеннями.

Аналіз дисперсії дозволяє оцінити значущість отриманої регресійної моделі, зокрема: значення F-критерію 14,14, демонструє досить високим показником, що підтверджує статистичну значущість моделі; сума квадратів регресії (SS) – 57 657 374, що свідчить про значний внесок пояснюючих змінних у загальну варіацію залежної змінної; сума квадратів залишків (SS) – 20 389 702, що свідчить про наявність певних неврахованих факторів, які впливають на залежну змінну.

Представимо графічно щільність взаємозв'язку між рівнем матеріальних витрат на чистим прибутком у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» наведено на рис. 3.1.

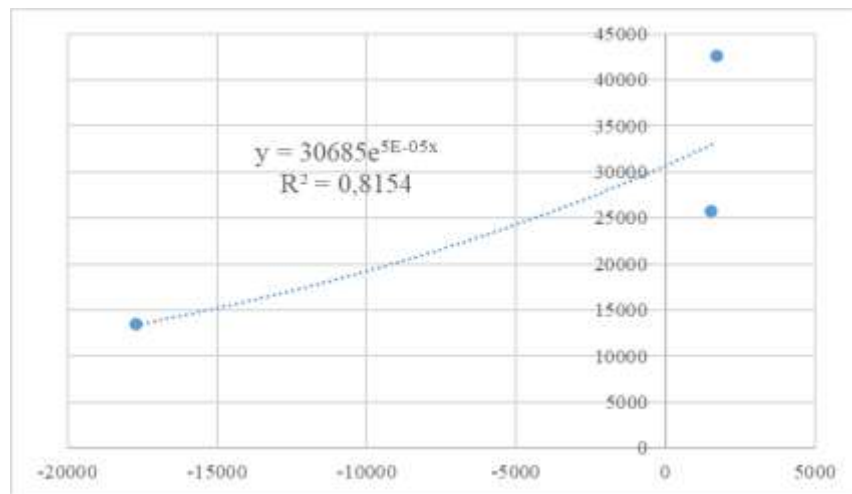

Рис. 3.1 Економетрична залежність і наслідки кореляційних зв'язків між матеріальним витратами та чистим прибутком

Важливо підкреслити, що прибуток є одним із найважливіших показників ефективності діяльності підприємства, оскільки саме він визначає рівень фінансової стійкості, рентабельності та конкурентоспроможності. Тому його детальне дослідження та аналіз є ключовим завданням у процесі

управління результативністю діяльності підприємства. Регулярний аналіз прибутку дозволяє своєчасно виявляти проблемні аспекти, оцінювати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів та приймати ефективні управлінські рішення для оптимізації фінансових результатів.

Отже, отримані результати регресійного та дисперсійного аналізу підтверджують, що обрана модель є статистично значущою і може бути використана для прогнозування та оцінки впливу факторів на економічні показники ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ».

3.2. Пошук резервів мінімізації витрат на аграрному підприємстві

Протягом останніх років розміри прибутків ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» знижуються, і якщо ця тенденція не зміниться, товариство буде змушене функціонувати на межі самоокупності в наступні роки. Така ситуація є негативною і вимагає термінових змін у стратегії управління. Основні резерви для зростання прибутковості ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» полягають у підвищенні ефективності використання матеріальних ресурсів оскільки витрати на матеріальні ресурси на одиницю обробленої землі на товаристві зростають. Тому виникає необхідність впровадження заходів, спрямованих на раціональне використання цих ресурсів, що дозволить знизити витрати і покращити фінансові результати підприємства.

Основні резерви підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» криються в зменшенні витрат на насіння та посадковий матеріал, паливно-мастильні матеріали, а також мінеральні добрива. Матеріальні ресурси на товаристві витрачаються у значних обсягах і призводять до наднормових витрат, що негативно впливає на фінансові результати.

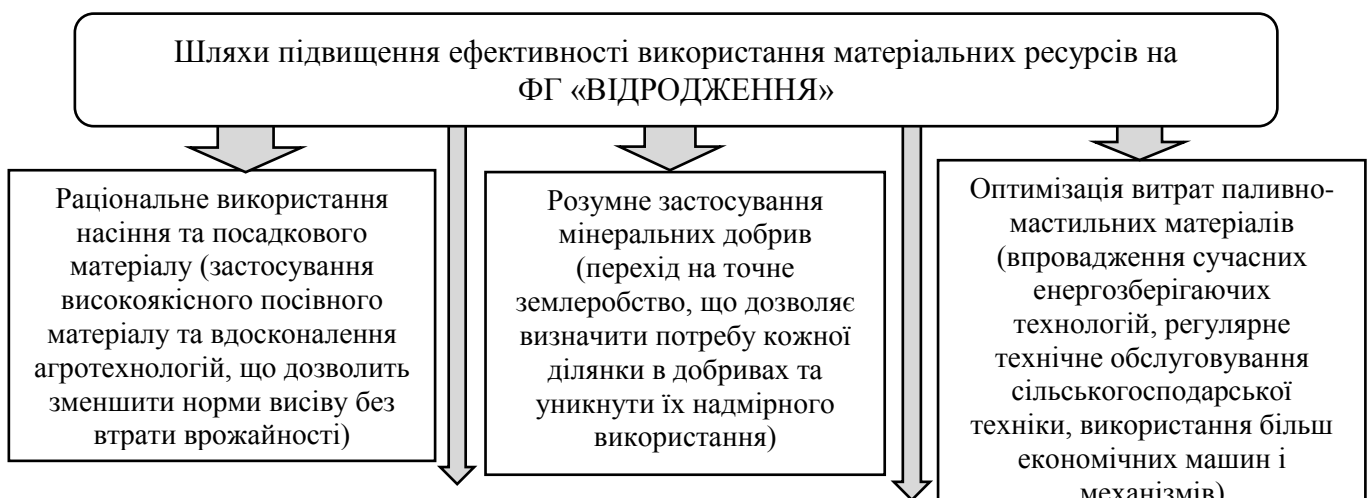
Основними причинами неефективного використання матеріальних ресурсів є низький рівень контролю за їх витратами, застарілі технології виробництва, недостатня кваліфікація персоналу, а також відсутність

ефективної системи обліку та аналізу використання ресурсів. Крім того, значний вплив мають нерегулярне оновлення матеріально-технічної бази, перевитрати сировини через нераціональне планування та невідповідність фактичних витрат запланованим показникам. Усе це призводить до підвищення собівартості продукції, зниження конкурентоспроможності підприємства та скорочення його прибутковості.

Через вказані причини на ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» існує хронічна проблема понаднормових матеріальних витрат, які значною мірою скорочують отримані доходи. Надмірне використання ресурсів призводить до зростання собівартості продукції та зниження рівня прибутковості господарства. У зв'язку з цим виникає необхідність у розробці комплексу заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів.

Шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» повинні включати комплекс заходів, спрямованих на зниження витрат та підвищення продуктивності (рис. 3.2).

Основними напрямками удосконалення економічних методів при управлінні витратами у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» можуть стати оптимізація системи оплати праці, перегляд механізму преміювання, оптимізація розміру витрат при вирощуванні продукції рослинництва, забезпечення зростання продуктивності праці порівняно з рівнем заробітної плати, що дозволить підвищити ефективність господарської діяльності та створити умови для подальшого розвитку підприємства.

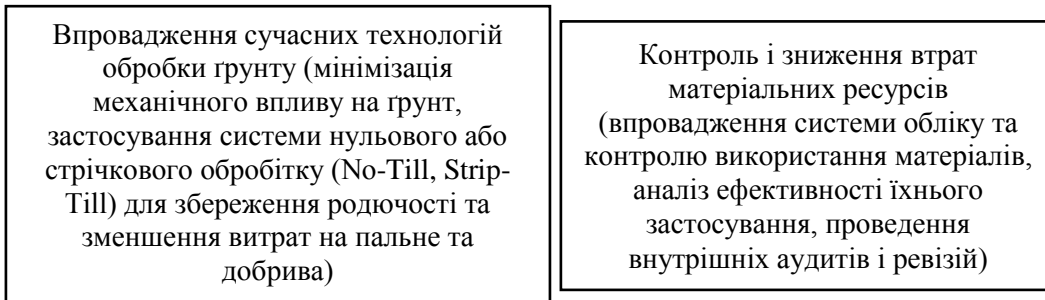

Рис. 3.2. Шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Додатково можна запровадити інші форми заохочувальних і компенсаційних виплат, зокрема винагороду за досягнення стратегічних та операційних цілей підприємства. Система винагород передбачає виплату премій за роботу у нічний час, за підвищення урожайності.

Стимулювання у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» можуть виплачуватися за такі результати як:

- Досягнення високих показників врожайності – преміювання працівників за перевищення запланованих обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.
- Раціональне використання матеріальних ресурсів – за економне використання насіння, добрив, пального та інших ресурсів без зниження якості продукції.
- Підвищення продуктивності праці – за виконання або перевиконання нормативів виробітку, ефективне використання робочого часу.
- Оптимізація виробничих процесів – за впровадження нових технологій чи методів, що дозволяють знизити витрати та підвищити ефективність роботи.
- Виконання річних або кварталних планів – бонуси за стабільне виконання або перевиконання запланованих показників роботи підприємства.

– Забезпечення високої якості продукції – премії за дотримання технологічних норм, що гарантують відповідність продукції стандартам і підвищують її конкурентоспроможність.

– Сприяння покращенню фінансових результатів – за пропозиції або дії, які допомогли знизити витрати, збільшити прибуток або розширити ринки збуту.

Проведемо операційний аналіз виробничого процесу із застосування методу інтерполяції та визначмо: рівень беззбитковості; суму витрат, необхідну для досягнення беззбитковості; рівень витрат, необхідний для досягнення максимального прибутку; максимальний прибуток, який може отримати ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» при вирощуванні зернових. У 2024 році ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» для вирощування зернових було задіяно 246 га. земельної прощі. Для проведення розрахунків передбачимо, що ціна реалізації зернових для усіх п'яти сценаріїв буде однаковою. У табл. 3.4. представлено сценарії виробничого процесу ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ».

Таблиця 2.4

Сценарії виробничого процесу ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Сценарій	Урожайність, т/га	Змінні витрати, грн./т	Постійні витрати, грн.	Ціна реалізації продукції рослинництва, тис.грн./т
Сценарій 1	6,0	145	16800, 0	420,0
Сценарій 2	6,5	160	16800, 0	420,0
Сценарій 3	5,9	166	16800, 0	420,0
Сценарій 4	6,8	175	16800, 0	420,0
Сценарій 5	7,2	190	16800, 0	420,0

Для кожного з розглянутих варіантів виробництва важливим етапом є встановлення суми витрат, які забезпечать досягнення рівня беззбитковості - тобто такого обсягу діяльності, при якому доходи підприємства повністю покривають витрати, але ще не формують прибуток. Відповідно рівень беззбитковості дозволяє оцінити, скільки ресурсів необхідно залучити, щоб уникнути збитків і почати працювати на самозабезпечення. розрахунок

витрат для досягнення беззбитковості дає змогу кожному підприємству оцінити доцільність обраної моделі виробництва та сформувавши стратегію фінансового планування з урахуванням потенційних ризиків.

$$\text{Рівень беззбитковості (Сценарій 1)} = \left(\frac{16800,0}{420,0 - 145,0} \right) \cdot 420,0 = 48662,0 \text{ грн}$$

$$\text{Рівень беззбитковості (Сценарій 2)} = \left(\frac{16800,0}{420,0 - 160,0} \right) \cdot 420,0 = 44100,0 \text{ грн}$$

$$\text{Рівень беззбитковості (Сценарій 3)} = \left(\frac{16800,0}{420,0 - 166,0} \right) \cdot 420,0 = 42506,0 \text{ грн}$$

$$\text{Рівень беззбитковості (Сценарій 4)} = \left(\frac{16800,0}{420,0 - 175,0} \right) \cdot 420,0 = 40320,0 \text{ грн}$$

$$\text{Рівень беззбитковості (Сценарій 5)} = \left(\frac{16800,0}{420,0 - 190,0} \right) \cdot 420,0 = 37137,0 \text{ грн}$$

Розраховуємо чистий прибуток з 1 га для кожного з сценарію виробництва ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ»:

$$\text{Чистий прибуток (Сценарій 1)} = (6,0 \cdot 420,0) - 870,00 - 115,00 = 1535,00 \text{ грн}$$

$$\text{Чистий прибуток (Сценарій 2)} = (6,5 \cdot 420,0) - 1040,00 - 115,00 = 1575,00 \text{ грн}$$

$$\text{Чистий прибуток (Сценарій 3)} = (5,9 \cdot 420,0) - 979,40 - 115,00 = 1383,60 \text{ грн}$$

$$\text{Чистий прибуток (Сценарій 4)} = (6,8 \cdot 420,0) - 1190,0 - 115,00 = 1551,00 \text{ грн}$$

$$\text{Чистий прибуток (Сценарій 5)} = (7,2 \cdot 420,0) - 1368,0 - 115,00 = 1541,00 \text{ грн}$$

Узагальнено попередні розрахунки перед побудовою графіку інтерполяції показників виробничого процесу (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Сценарії виробничого процесу ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» після розрахунку рівня беззбитковості

Сценарій	Беззбитковий рівень продукції, т.	Розмір витрат для досягнення рівня беззбитковості, грн.	Сукупні змінні витрати, грн./га	Постійні витрати на 1 га, грн./га	Чистий прибуток з 1 га, грн./га

Сценарій 1	61,09	25658,18	870,00	115,0	1535,00
Сценарій 2	64,62	27138,46	1040,00	115,0	1575,00
Сценарій 3	66,14	27779,53	979,40	115,0	1383,60
Сценарій 4	68,57	28800,00	1190,00	115,0	1551,00
Сценарій 5	73,04	30678,26	1368,00	115,0	1541,00

На основі представлених розрахунків у табл. 3.5 можна стверджувати, що стратегічна альтернатива по сценарію 2 виявилася найбільш прибутковою серед усіх розглянутих варіантів. Вона забезпечує оптимальне співвідношення між рівнем витрат та очікуваним прибутком, дозволяючи досягти високих економічних результатів при раціональному використанні ресурсів. Така ефективність робить сценарій 2 пріоритетною для реалізації в умовах сучасного аграрного виробництва, оскільки вона створює передумови для стабільного фінансового зростання підприємства та зміцнення його конкурентних позицій.

Найнижчий рівень беззбитковості спостерігається у сценарії 5 (88,42 т), що свідчить про його найвищу ефективність із погляду мінімальної кількості продукції, необхідної для покриття витрат. Найменші витрати для досягнення беззбитковості також характерні для сценарію 5 - 37 136,84 грн., що вказує на його економічну доцільність, попри найвищі змінні витрати на гектар (1368,00 грн). Сценарій 1 вимагає найбільшого обсягу виробництва для досягнення беззбитковості - 115,86 т, що свідчить про меншу ефективність у порівнянні з іншими варіантами.

Для побудови більш точного прогнозу економічної ефективності виробництва доцільно провести інтерполяцію між показниками, які відповідають рівню максимального прибутку та наступному варіанту за величиною прибутку у порядку спадання, що дозволяє встановити проміжні значення ключових економічних параметрів, зокрема змінних витрат та урожайності, які впливають на фінансовий результат діяльності.

Визначаємо коефіцієнт інтерполяції для змінних витрат і урожайності [25]:

$$k_{ЗВ} = \frac{3B_{i+1} - 3B_i}{\pi} \quad (3.1)$$

$$k_{i(\text{змінні витрати})} = \frac{175 - 145}{5} = 6$$

$k_{зв}$ – коефіцієнт інтерполяції для змінних витрат;

$зв_{i+1}$ – змінні витрати на 1 т продукції того варіанту виробництва, які відповідають прибутку наступним у порядку спадання згідно з табл. 3.5;

$зв_i$ – змінні витрати на 1 т продукції того варіанту виробництва, які відповідають максимальному прибутку згідно з табл. 3.5;

n – крок інтерполяції, приймається $n = 5$ [25];

$$k_y = \frac{y_{i+1} - y_i}{n} \quad (3.2)$$

$$k_{i(\text{урожайність})} = \frac{6,8 - 6,5}{5} = 0,06$$

k_y – коефіцієнт інтерполяції для урожайності;

y_{i+1} – урожайність продукції того варіанту виробництва, яка відповідає прибутку наступним у порядку спадання згідно з табл. 3.5;

y_i – урожайність продукції того варіанту виробництва, яка відповідає максимальному прибутку згідно з табл. 3.5;

n – крок інтерполяції, приймається $n = 5$ [25].

З метою інтерполяції обчислюється відповідний коефіцієнт інтерполяції, що відображає відношення між різницею у прибутковості розглянутих сценаріїв та загальною різницею між усіма економічними показниками. На основі цього коефіцієнта визначаються уточнені значення змінних витрат (рис. 3.3) і рівня урожайності (рис. 3.4), які відповідають умовам наближеним до оптимального, але з меншим рівнем ризику.

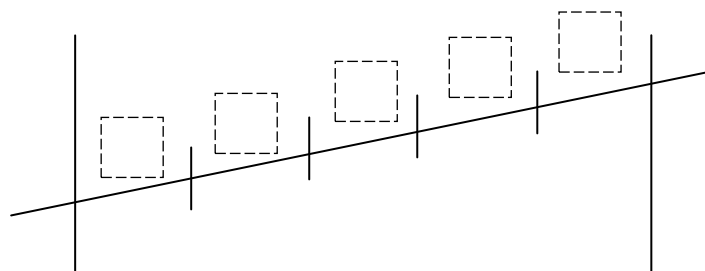

Рис. 3.3. Інтерполяція показників змінних витрат між рівнями максимального прибутку та наступним у порядку спадання, т/га

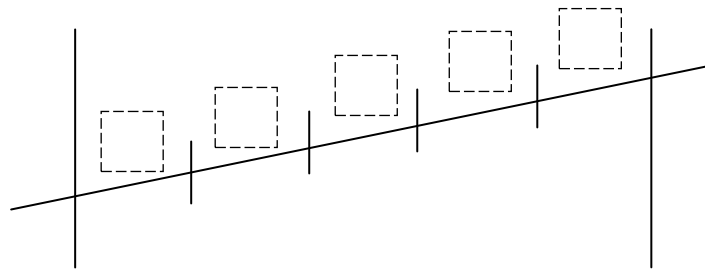

Рис. 3.5. Інтерполяція показників урожайності між рівнями максимального прибутку та наступним у порядку спадання, грн./т

Після проведення інтерполяції між рівнем максимального прибутку та наступним варіантом у порядку спадання, здійснюється формування нових вихідних даних. За основу береться початкова урожайність того сценарію виробництва, який продемонстрував найвищий рівень чистого прибутку згідно з даними табл. 3.5. Отримані результати дають змогу сформувавши нову модель господарської діяльності, яка поєднує високий рівень прибутковості з допустимими рівнями витрат.

Визначення прибутку з 1 га при нових вихідних даних, отриманих за допомогою коефіцієнта екстраполяції, є логічним завершенням аналітичного етапу розрахунків. Отримані в результаті екстраполяції показники урожайності та змінних витрат дозволяють розрахувати прогнозований чистий прибуток на одиницю площі.

Чистий прибуток (Сценарій 4.1) = $6,56 \cdot 420,0 - (6,56 \cdot 151,0) - 115 = 1649,64$ грн.

Чистий прибуток (Сценарій 4.2) = $6,62 \cdot 420,0 - (6,62 \cdot 157,0) - 115 = 1626,48$

Чистий прибуток для сценарію 4.2 у порівнянні із сценарієм 4.1 знижується тому припиняємо розрахунки чистого прибутку за інтерпольованими даними. І відповідно у процесі уточнення рівня прибутковості ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» визначимо максимальний прибуток, який можна отримати від посіву зернових усієї площі 146 га. Прибуток з 1 га визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції та сукупними витратами (змінними й постійними), скоригованими з урахуванням екстрапольованих значень.

$$P_{max} = 1649,64 * 146 = 240847,44 \text{ грн.}$$

Визначимо кількість продукції рослинництва, яку необхідно виростити для досягнення беззбиткового рівня за даними після їх інтерполяції.

$$\text{Рівень беззбитковості (Сценарій 4.1)} = \left(\frac{16800}{420-151} \right) * 420 = 63 * 420 = 26460 \text{ грн.}$$

Проведений розрахунок рівня беззбитковості розрахунок базується на уточнених параметрах, які краще відповідають очікуваним умовам виробництва та враховують потенційний приріст ефективності. Розрахований прибуток на 1 га дозволяє оцінити економічну доцільність удосконаленого сценарію виробництва й забезпечує підґрунтя для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень щодо реалізації оптимальної стратегії аграрного підприємства.

Таким чином, уточнені вихідні параметри після інтерполяції дозволяють адаптувати виробничу стратегію до більш збалансованого та економічно обґрунтованого підходу, що забезпечує оптимальне співвідношення між урожайністю, витратами та очікуваним прибутком.

Отже, ефективність функціонування підприємства безпосередньо залежить від оптимального використання всіх видів ресурсів, що робить

перехід до єдиної системи управління витратами надзвичайно важливим, що дозволяє забезпечити узгодженість усіх процесів і ефективно контролювати витрати на всіх етапах виробництва.

Обґрунтування напрямків зниження витрат виробництва є ключовим етапом у підвищенні загальної ефективності підприємства. Витрати, як внутрішній чинник функціонування, безпосередньо впливають на рентабельність та фінансову стабільність організації. Чим вищий рівень виробничої ефективності та чим менші витрати на одиницю продукції, тим більша віддача від вкладених ресурсів. Тому важливо постійно аналізувати і визначати можливості для зниження витрат, оптимізації процесів і підвищення якості продукції, що дозволить підприємству не лише зберегти конкурентоспроможність, а й збільшити свою прибутковість на ринку.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Процес виробництва продукції супроводжується виникненням витрат, які формують її собівартість. Витрати включають ресурси, необхідні для виготовлення товарів чи надання послуг, зокрема сировину, матеріали, оплату праці, енергію та інші виробничі витрати. Витрати на виробництво та реалізацію продукції, виражені в грошовому еквіваленті, формують її собівартість. Основними економічними елементами витрат для аграрних

підприємств є: матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація; інші операційні витрати.

2. У системі управління усі витрати підприємства можуть бути визначені за трьома основними параметрами: видом, місцем виникнення та носієм, зокрема ці характеристики є фундаментальними для аналізу витрат і формування ефективної системи управління ними. Для оцінювання результативності управління витратами використовують такі основні критерії: рівень витрат на виробництво та реалізацію продукції співвідношення між фактичними витратами та запланованими нормативами; динаміка собівартості продукції аналіз змін собівартості у часі; структура витрат; матеріалоємність та матеріаловіддача; фондоемність та фондівіддача; продуктивність праці.

3. Об'єктом дослідження у роботі є Фермерське господарство «ВІДРОДЖЕННЯ». Аналіз основних показників діяльності показав, що у 2023 році ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» зіткнулося зі зниженням ефективності використання основних засобів, погіршенням продуктивності праці та значним падінням прибутку. Основні статті витрат у рослинництві у діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» включають всі затрати, пов'язані з вирощуванням, доглядом та збиранням сільськогосподарських культур.

4. Аналіз структури витрат ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» за 2022-2023 роки свідчить про загальне зниження витрат підприємства. Аналіз динаміки матеріальних витрат ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» за 2022-2023 роки показує їх загальне зниження на 2217,0 тис. грн (11,6%), що свідчить про оптимізацію використання ресурсів у господарстві. Витрати на посадковий матеріал зменшилися незначно – на 183,0 тис. грн (1,8%), що свідчить про стабільність у використанні насінневого фонду. Витрати на добрива, пестициди та засоби обробки суттєво скоротилися – на 1077,0 тис. грн (35,7%), що може бути наслідком оптимізації технологій вирощування.

5. Спостерігається зниження ефективності діяльності підприємства, зокрема через падіння обсягів виробництва, зменшення продуктивності праці

та фондівддачі. Водночас позитивним є зростання обсягу випуску продукції на 1 грн оплати праці та збільшення інвестицій в основні засоби. Для покращення фінансово-економічних показників підприємству варто зосередитися на оптимізації виробничих процесів, ефективнішому використанні ресурсів та підвищенні продуктивності праці.

6. Проведений SWOT-аналіз показує, що для покращення ефективності управління витратами ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» слід зосередитися на зниженні залежності від зовнішніх факторів, розширенні асортименту продукції та автоматизації управлінських процесів. Водночас важливо враховувати загрози, такі як конкуренція і зміни в податковій політиці, і вживати заходів для їх мінімізації.

7. Для оцінки залежності між різними факторами та досліджуваною змінною, а також визначити ступінь впливу кожного фактора на результати діяльності ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» проведено кореляційно-регресійний аналіз. Отримані результати регресійного та дисперсійного аналізу підтверджують, що обрана модель є статистично значущою і може бути використана для прогнозування та оцінки впливу факторів на економічні показники ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ».

8. Проведено операційний аналіз виробничого процесу із застосування методу інтерполяції та визначмо: рівень беззбитковості; суму витрат, необхідну для досягнення беззбитковості; рівень витрат, необхідний для досягнення максимального прибутку; максимальний прибуток, який може отримати ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» при вирощуванні зернових. У 2024 році ФГ «ВІДРОДЖЕННЯ» для вирощування зернових було задіяно 246 га. земельної прощі. Для проведення розрахунків передбачимо, що ціна реалізації зернових для усіх п'яти сценаріїв буде однаковою. Уточнені вихідні параметри після інтерполяції дозволяють адаптувати виробничу стратегію до більш збалансованого та економічно обґрунтованого підходу, що забезпечує оптимальне співвідношення між урожайністю, витратами та очікуваним прибутком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутинець Ф. Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління. *Проблеми теорії та методології Бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. № 1. С. 11-18.
2. Трухан О.Л. Розвиток теорії витрат: еволюція і сучасні тенденції. *Вісник ЖДТУ*. 2003. № 4. С. 380–388.

3. Задорожний З.-М. В. Внутрішньогосподарський облік у будівництві: методологія і організація : дис. д-р. екон. наук: 8.00.09. Тернопіль, 2007. 472 с.
4. Нападовська Л. В. Управлінський облік: підручник Київ: Книга, 2004. 544 с.
5. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2006. 526 с.
6. Родіна О.В. Історичний розвиток категорії «витрати». *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. В.17. С. 420-424.
7. Педченко Н.С., Тітенко Л.В., Мілька А.І., Артюх-Пасюта О.В., Тітенко Ю.А. Сутність та економічний зміст витрат підприємства: сучасний погляд. *Науковий вісник Полтавського університету економіки та торгівлі*. 2023. Вип. 1 (107). С. 29-36. URL: <http://puet.poltava.ua/index.php/economics/article/view/158/148>
8. Садовська І., Дрождіна І. Класифікація витрат на сільськогосподарських підприємствах. *Проблеми облікового та аналітичного забезпечення функціонування організацій та інституційні засади впровадження МСФЗ: Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 3. 2014* URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/17301/1/%d0%a1%d0%b0%d0%b4%d0%be%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0%20%d0%86..pdf>
9. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства: навч. посібн. Київ: Вид-во ЦУЛ, 2002. 656 с.
10. Потишняк О.М. Механізм управління витратами інтегрованого вовняно-текстильного виробництва. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4341>
11. Грещак М.Г. Управління витратами: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2002. С. 27-30.

12. Довжик О.О., Гаркуша С.А., Управління витратами як чинник підвищення прибутковості і рентабельності сільськогосподарських підприємств. *Економічний аналіз*. 2016. Том 23, № 2, С. 37-44. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2471/1/7.pdf>
13. Мірзоева Т., Томашевська О. Управління витратами підприємства в системі мінімізації ризиків господарської діяльності. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4437/4374>
14. Karintseva, O., Kharchenko, M., Tarasenko, S. Cost management in the system of «control» and «risk» strategies of the business entity. *Mechanism of Economic Regulation*. 2016. No. 4. Pp. 23–33.
15. Effective Tips to Manage Project Cost Risks. 2022. URL: <https://clickup.com/blog/project-cost-risk/>
16. Cost Management VS Cost Control. URL: <https://cleopatraenterprise.com/cost-management-vs-cost-control/>
17. Бутко М. П., Дейнеко Л. В. Економіка аграрних підприємств. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 432 с.
18. Савчук В. П. Управління витратами підприємства: концепції, методи, практики. Київ: КНЕУ, 2019. 376 с.
19. Шкарабан М. І. Облік і контроль витрат у сільському господарстві. Тернопіль: Економічна думка, 2020. 298 с.
20. Гончаренко О. І. Фінансовий менеджмент у сільському господарстві. Київ: Аграрна наука, 2018. 312 с.
21. Кузьмін О. Є., Горбаль Н. І. Стратегічне управління підприємством. Львів: «Магнолія 2006», 2020. 344 с.
22. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств. Київ: КНЕУ, 2021. 520 с.
23. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 187 від 14.03.2016 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо планування витрат на аграрних підприємствах».

24. Голубовський Л. Аналіз сучасних методів управління витратами. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 1(26). С. 187-192.
25. Брітченко І.Г., Князевич А.О. Контролінг: навч. посіб. Рівне: Волинськіобереги, 2015. 280 с.
26. Kaplan R., Cooper R. *Cost & Effect: Using Integrated Cost Systems to Drive Profitability and Performance*. Harvard Business School Press, 2020.
27. Савченко Т.В., Родіна О.В., Кривенок А.Л. Концептуальні підходи до формування конкурентної стратегії підприємств харчової промисловості. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2024. 2(9). С.43-48. URL: [https://doi.org/10.31319/2709-2879.2024iss2\(9\).318838pp43-48](https://doi.org/10.31319/2709-2879.2024iss2(9).318838pp43-48)
28. Savchenko T., Honcharenko O., Nikoliuk O., Petrenko O., Nuzhna S., Rodina O. Assessment of the influence of socio-economic factors on the level of agro-food products. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2024. Vol. 46. No. 3. 346-353 URL: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/5448/3507>
29. Савченко Т.В., Ніколюк О.В., Родіна О.В. Маркетингові дослідження кон'юнктури регіонального товарного ринку. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. Вип. 21. С. 149-155 URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.21.16>
30. Інформація про суб'єктів господарювання Youcontrol URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/20238287/